

ΕΛΛΑΣ ΚΑΙ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ
ΟΙ ΒΑΣΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ
ΟΡΘΟΔΟΞΙΑΣ

ΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ ΑΚΑΔΗΜΑΓΓΕΛΟΥ Κ. ΜΑΡΚΟΥ ΣΙΩΤΟΥ

Ἰερὸν δέος, βαθεῖα συγκίνησις καὶ πλούσια αἰσθήματα ἐγνωμοσύνης διακατέχουν τὴν ψυχὴν μου κατὰ τὴν πρώτην ἐπίσημον ταύτην ἐμφάνισίν μου ἐνώπιον τοῦ σεβαστοῦ σώματος τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἀθηνῶν.

Παρακαλῶ, ἐπιτρέψατέ μου νὰ ἀπευθύνω πρῶτον τὰς θερμὰς μου εὐχαριστίας πρὸς τὸν πανάγαθον Θεόν, τὸν Δοτῆρα πάντων τῶν ἀγαθῶν, καὶ νὰ στρέψω εὐλαβῶς τὴν σκέψιν μου πρὸς τὴν ἱερὰν μνήμην τῶν ἀειμνήστων γονέων μου, Ἀντωνίου καὶ Πηνελόπης, ἀκολούθως δὲ νὰ ἐκφράσω τὰ πλούσια συναισθήματα τῆς βαθυτάτης ἐγνωμοσύνης μου πρὸς ὅλα τὰ ἀξιότιμα Μέλη τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν διὰ τὴν πρὸς τὸ πρόσωπόν μου ἀγαθὴν διάθεσίν των, χάρις εἰς τὴν ὁποίαν μεγάλως διευκολύνθη ἡ ἐκλογή μου. Ἰδιαιτέρως θέλω νὰ ἐκφράσω τὴν ἐγνωμοσύνην μου πρὸς ἐκεῖνα τὰ ἀξιότιμα Μέλη τῆς Ἀκαδημίας, τὰ ὁποῖα ἐνεθάρρουν τὴν ὑποψηφιότητά μου καὶ με ἐτίμησαν διὰ τῆς ψήφου των. Ἀκόμη περισσότερον ἐγνωμονῶ καὶ εὐχαριστῶ τοὺς ἐκ τῆς Τάξεως τῶν Ἡθικῶν καὶ Πολιτικῶν Ἐπιστημῶν κ.κ. Γεώργιον Μιχαηλίδην-Νουάρον, Γεώργιον Βλάχον καὶ Εὐάγγελον Μουτσόπουλον, οἱ ὁποῖοι ἀνέλαβον τὸν κόπον τῆς συντάξεως τῆς σχετικῆς εἰσηγητικῆς ἐκθέσεως καὶ με ἐτίμησαν διὰ τῆς ὁμοφώνου προτάσεώς των. Εὐχαριστῶ ἀκόμη καὶ τὴν καλὴν σύζυγόν μου, διὰ τὴν καθόλου συμπαράστασίν της εἰς τὸ ἐπιστημονικόν μου ἔργον. Ἀκόμη ἀπευθύνω ἐνθέρμως τὰς πολλὰς εὐχαριστίας μου πρὸς σὰς ἀγαπητέ, Κύριε Πρόεδρε τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, διὰ τὸν πρὸς ἐμὲ ἐγκάρδιον χαιρετισμὸν σας, ὡς καὶ πρὸς τὸν Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην Περγάμου, Κύριον Ἰωάννην, διὰ τὰ ὅσα εὖφημα εἶπεν ὑπὲρ τοῦ προσώπου καὶ τοῦ ἐπιστημονικοῦ ἔργου μου. Τέλος καὶ πρὸς σὰς, Κυραὶ καὶ Κύριοι, ἀπευθύνω θερμῶς τὰς πολλὰς εὐχαριστίας μου διὰ τὴν μεγάλην τιμὴν ποὺ κάμνετε εἰς ἐμὲ μετὰ τὴν εὐγενῆ παρουσίαν σας.

Τὸ θέμα τῆς ὁμιλίας μου «Ἑλλάς καὶ Εὐαγγέλιον» εἶναι κατὰ κύριον λόγον θέμα τοῦ κλάδου τῆς ἐπιστημονικῆς εἰδικότητός μου, τῆς εἰδικότητος τοῦ ἐρμηνευτοῦ τῆς Καινῆς Διαθήκης. Τὸ θέμα τοῦτο βεβαίως ἔχει εὐρύτητα ἐρευνηθῆ ἤδη ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ παρελθόντος αἰῶνος. Παρὰ ταῦτα ἀκόμη καὶ σήμερον παραμένουν εὐρύτητα περιθώρια περαιτέρω μελέτης καὶ διαφωτίσεώς του. Ἡ παροῦσα πάντως ὁμιλία μου θὰ περιορισθῆ κατ' ἀνάγκην εἰς ἀναφορὰς μόνον τριῶν οὐσιαστικῶν πτυχῶν αὐτοῦ. Αὗται εἶναι: α) Ἡ συμβολὴ τῆς προχριστιανικῆς Ἑλλάδος

εις τὴν προπαρασκευὴν τοῦ ἀρχαίου κόσμου πρὸς ἀποδοχὴν τῶν ἀληθειῶν τοῦ Εὐαγγελίου. β) Ἡ παρουσία τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ. γ) Ἡ Ἑλλάς ὡς τὸ λίκνον καὶ ἡ πατρίς τῆς χριστιανικῆς Ὁρθοδοξίας.

Καὶ τὰ τρία αὐτὰ μέρη τοῦ θέματος τούτου ἀναφέρονται εἰς ἀπαράγραπτα ἱστορικά γεγονότα, ἢ διαρκῆς προβολὴ τῶν ὁποίων συνιστᾷ ἰδιαιτέρως σήμερον ἐπιτακτικὸν χρέος τῆς ἐλληνικῆς θεολογικῆς ἐπιστήμης. Ἀκριβῶς διότι οἱ πολῶνυμοι ἐχθροί, ἐξ ἴσου τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν ἀληθειῶν τοῦ Εὐαγγελίου, παραχαράσσουν ἀδιστάκτως καὶ συστηματικῶς τὴν ἱστορικὴν πραγματικότητα πρὸς παραπλάνησιν τῶν μὴ γνωριζόντων τὰ πράγματα.

Α' Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΠΡΟΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΡΟΠΑΡΑΣΚΕΥΗΝ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ ΠΡΟΣ ΑΠΟΔΟΧΗΝ ΤΩΝ ΑΛΗΘΕΙΩΝ ΤΟΥ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΥ

1. Ὁ πρῶτος ἐρευνητὴς τοῦ παρόντος θέματος.

Τὰ ὅσα εὐθὺς ἀμέσως θὰ ἀναφερθοῦν, λίαν περιληπτικῶς, εἶναι ἀπόψεις τοῦ πρώτου ἱστορικοῦ τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας, τοῦ Εὐσεβίου, Ἐπισκόπου Καισαρείας τῆς Παλαιστίνης (260-339 μ.Χ.)¹, αἱ ὁποῖαι προσλαμβάνουν μεγίστην ἀξίαν, διότι ὁ ἐμβριθεστάτος οὗτος συγγραφεὺς ὑπῆρξεν ὁ ἔμπιστος φίλος καὶ πολῦτιμος σύμβουλος τοῦ Μ. Κωνσταντίνου, ὡς καὶ ὁ ἐξάαιρετος συμπαραστάτης τῆς βασιλομήτορος Ἁγίας Ἐλένης.

Ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ συνόλου τῶν συγγραμμάτων τοῦ Εὐσεβίου θὰ ἦτο κάλλιστα δυνατὸν νὰ διατυπωθῇ ἡ ἀντίληψις του περὶ τοῦ νοήματος τῆς παγκοσμίου ἱστορίας ὡς ἐξῆς: Κατ' αὐτὸν δηλαδή, ἡ παγκόσμιος ἱστορία ἔχει ἓνα ἀπολύτως συγκεκριμένον σκοπόν, τὴν πραγματοποίησιν τοῦ θελήματος τοῦ Δημιουργοῦ Θεοῦ, τὴν σωτηρίαν δηλαδή τῶν ἀνθρώπων, ἀπὸ τῶν δυνάμεων τοῦ κακοῦ. Εἰς αὐτὰς τὰς δυνάμεις

1. Τὰ σχετικὰ πρὸς τὸ παρὸν θέμα ἔργα τοῦ Εὐσεβίου ἐπιγράφονται:

α) «Χρονικοὶ Κανόνες καὶ Ἐπιτομὴ παντοδαπῆς ἱστορίας Ἑλλήνων καὶ Βαρβάρων». Τοῦτο περιέχει μόνον περιλήψιν τῆς ἱστορίας τῶν ἀρχαίων λαῶν. Τὸ ἔργον τοῦτο ἀτυχῶς ἀπωλέσθη, σώζονται δὲ μόνον ἀποσπάσματα. Ὅρα ἔκδοσιν Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος «Βιβλιοθήκη Ἑλλήνων Πατέρων καὶ Ἐκκλησιαστικῶν Συγγραφέων» (ἐφεξῆς ΒΕΠΕΣ) 20, 106-312.

β) «Εὐαγγελικὴ Προπαρασκευή». Ὅρα ΒΕΠΕΣ 25, 11-395 καὶ 26, 11-382.

γ) «Εὐαγγελικὴ Ἀπόδειξις». Ὅρα ΒΕΠΕΣ 27, 13-356 - 28, 13-97.

δ) «Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία». Ὅρα ΒΕΠΕΣ 19, 198-384 καὶ 20, 11-82.

ε) «Ἐκκλησιαστικὴ Θεολογία». Ὅρα ΒΕΠΕΣ 29, 61-168.

ἐνεπλάκησαν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι μετὰ τὴν κακὴν χρῆσιν τῆς ἀνθρωπίνης ἐλευθερίας ὑπὸ τῶν Πρωτοπλάστων. Ἐκτοτε ἀπέβαιεν ὄλον ἐν καὶ περισσότερον ἐπιτακτικὴ ἢ ἀνάγκη τῆς πλέον δυναμικῆς λυτρωτικῆς παρεμβάσεως τῆς ἀγάπης τοῦ Παναγάθου, Πανσόφου καὶ Παντοδυνάμου Θεοῦ, πρὸς πραγματοποίησιν τοῦ σκοποῦ τῆς παγκοσμίου ἱστορίας. Τῆς παρεμβάσεως ταύτης προηγήθησαν ἀπ' ἀρχῆς πολλαὶ καὶ συνεχεῖς ἐπαγγελίαι καὶ ὑποθήκαι. Ταύτας ἐνεπιστεύθη ὁ Θεὸς εἰς τοὺς ἀπογόνους τοῦ θεοσεβοῦς μεγάλου Πατριάρχου Ἀβραάμ, τοῦ γενάρχου τοῦ κατ' ἐκλογὴν περιουσίῳ λαοῦ Του, τοῦ Ἰσραήλ.

Κατὰ τὸν Εὐσέβιον, ἡ ἀπειθεια καὶ ἡ σκληροκαρδία τοῦ λαοῦ τούτου πρὸς τὸν Θεὸν δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ματαιώσουν τὸ προαιώνιον ἀπολυτρωτικὸν σχέδιον τῆς θείας Προνοίας. Διὰ τὴν πραγματοποίησιν του ὁ Θεὸς ἐβασίσθη εἰς τὴν πρὸς αὐτὸ συγκλίνουσαν πνευματικὴν ἰδιοσυγκρασίαν τῶν Ἑλλήνων. Διότι οὗτοι πνευματικῶς ἐδρέθησαν οἱ πλέον ἄξιοι ἀναπληρωταὶ τοῦ Ἰσραήλ.

Ὁ Εὐσέβιος ὑπογραμμίζει ὅτι κάθε ἄνθρωπος ὀφείλει κατὰ τὴν ἐπὶ τῆς γῆς ζωὴν των νὰ διανύσῃ τὴν διαδρομὴν ἐκείνην, ἡ ὁποία ὑπάρχει μετὰ τῆς «κατ' εἰκόνα Θεοῦ καὶ καθ' ὁμοίωσιν αὐτοῦ» ὑποστάσεώς του. Εἰς τὸ τέρμα αὐτῆς τῆς διαδρομῆς ὑπάρχει τὸ νόημα τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἱστορίας. Κατὰ τὴν γενικωτέραν θεωρησιν τῆς παγκοσμίου ἱστορίας ὑπὸ τοῦ Εὐσέβιου, ἐπιτρέπεται νὰ λεχθῆ ὅτι ἡ παγκόσμιος ἱστορία περιστρέφεται καθέτως περὶ τὸν ἄξονά της καὶ ὅτι ὁ ἄξων οὗτος στηρίζεται εἰς δύο πόλους, τὸν ἄνω καὶ τὸν κάτω. Ὁ ἄνω παροχετεύει εἰς τὸν ἄξωνα τοῦτον τῆς παγκοσμίου ἱστορίας τὴν ἀκατάσχετον κινητήριον δύναμιν τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ πρὸς ἐνεργότεραν πραγματοποίησιν τῆς σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων ἀπὸ τῶν δυνάμεων τοῦ κακοῦ. Ὁ κάτω πόλος παροχετεύει εἰς τὸν αὐτὸν ἄξωνα τὴν δύναμιν τοῦ θελήματος ὄλων τῶν λαῶν καὶ ὄλων τῶν ἀνθρώπων, ὄλων τῶν αἰώνων. Ἡ παντελής ἔλλειψις ἐναρμονίσεως τοῦ θελήματος τῶν ἀνθρώπων πρὸς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ προκαλεῖ οὕτω τὴν ἀρρυθμίαν τοῦ κόσμου, τὰ δράματα καὶ τὰ θύματα τῆς παγκοσμίου ἱστορίας. Ὁ Θεὸς ἀντικαθιστᾷ ἐνεκα τούτου τὸν κάτω πόλον τοῦ ἄξονος τῆς ἱστορίας διὰ τοῦ ἱστορικοῦ σώματος τοῦ ἐνανθρωπήσαντος Υἱοῦ καὶ Λόγου Του, τοῦ Θεανθρώπου Ἰησοῦ Χριστοῦ. Κατὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Εὐαγγελίου, τὸ σῶμα τοῦ Θεανθρώπου Ἰησοῦ Χριστοῦ συνιστᾷ τὸν θεμέλιον λίθον τῆς Ἐκκλησίας (1 Κορ. 3, 11), τῆς ὁποίας ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς εἶναι συγχρόνως ἡ κεφαλὴ καὶ ὁ ἰθύνων νοῦς.

Εἰς τὴν συνειδητοποίησιν τῆς ἀνάγκης ἐναρμονίσεως τοῦ θελήματος τῶν ἀνθρώπων πρὸς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ συνέβαλεν ἀποφασιστικῶς ἡ αἰωνία Ἑλλάς, πρὸ Χριστοῦ καὶ μετὰ Χριστόν. Οὐσιαστικὸς δὲ παράγων τῆς συμβολῆς ταύτης ὑπήρξεν ἡ πνευματικὴ ἰδιοσυγκρασία τῶν πολιτῶν της, κύριον χαρακτηριστικὸν τῆς ὁποίας

ὕπῆρξε πάντοτε ἡ μεγαλοφυΐα τῶν Ἑλλήνων². Μὲ ἐπίκεντρον τὴν εὐφυΐαν αὐτῶν ἡ πνευματικὴ ἰδιοσυγκρασία τῶν Ἑλλήνων διακρίνεται καὶ διὰ τὰ ἄλλα αὐτῆς προσόντα, τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν γνῶσιν τῆς ἀληθείας τῶν πραγμάτων, τὴν δύναμιν τοῦ καθαροῦ καὶ τοῦ πρακτικοῦ λόγου, τοῦ σώφρονος λογισμοῦ, τὴν ἰκανότητα τῆς ἐλευθέρως ἀπομακρύνσεως ἀπὸ τὰς ἐκάστοτε πλάνας των, ὡς καὶ τὴν ἰκανότητα τῆς συνεχοῦς προσαρμογῆς τῆς ζωῆς των πρὸς τὰ νέα θετικὰ δεδομένα τῶν ἱστορικῶν ἐπιτευγμάτων τῆς ἀνθρωπίνης προόδου, τὴν καλυτέραν ἐκμετάλλευσιν τούτων, καὶ τέλος τὴν μέχρις αὐτοθυσίας ὑπεράσπισιν τῶν ἀξιῶν τῆς ζωῆς³.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ὁ Εὐσέβιος ἀντιλαμβάνεται τὴν μακροαίωνα ἱστορίαν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος ὡς τὴν πλέον σοβαράν, διαρκῆ καὶ γόνιμον συμβολὴν τῆς εἰς τὴν προπαρασκευὴν τοῦ κόσμου πρὸς ἀποδοχὴν τῶν ἀληθειῶν τοῦ Εὐαγγελίου. Εἰς τὴν πεποίθησίν του αὐτὴν ὁ Εὐσέβιος κατέληξε μετὰ μελέτην τῆς ἱστορίας ὄλων τῶν ἀρχαίων πολιτισμῶν καὶ τὴν σύνταξιν μεταξὺ τῶν ἐτῶν 312-325 μ.Χ. τοῦ ἔργου του «Εὐαγγελικὴ Προπαρασκευὴ» ἐκ 15 βιβλίων καὶ 407 κεφαλαίων.

Πολὴν χαρακτηριστικὰ εἶναι τὰ ὅσα γράφει ὁ ἱστορικὸς οὗτος τῆς ἀρχαίας Ἑκκλησίας, διὰ τὰ δικαιολογήσει τὴν εὐκολίαν, μὲ τὴν ὁποίαν οἱ Ἕλληνες ἐγκατέλειψαν τὴν εἰδωλολατρίαν, διὰ τὰ προσέλθον ἀθρόοι εἰς τὸν Χριστιανισμόν. Οὗτος χαρακτηριστικῶς λέγει: «Μετὰ σώφρονος λογισμοῦ, οὐχὶ δὲ ἀλογίᾳ ἑαυτοὺς ἐκδόντες, ἀποστᾶται τῆς πατροπαράδοτου γεγονάμεν δεισιδαιμονίας, κρίσει δὲ δικαία

2. Ὅρα Εὐαγγελικῆς Προπαρασκευῆς, βιβλ. Α', Κεφ. ια', παράγρ. 40. ΒΕΠΕΣ 25, 41-43. Ὁ Εὐσέβιος διασωῶζει ἐνταῦθα τὴν περὶ τῶν Ἑλλήνων γνώμην τοῦ Φοίνικος ἱεροφάντου Εὐσέβιος, τὴν ὁποίαν καὶ ἀποδέχεται. Ἦτο δὲ ὁ Εὐσέβιος οὗτος ἀδελφὸς τοῦ Χνᾶ, ἐνὸς τῶν ἀπογόνων τοῦ Χάμ, δευτέρου υἱοῦ τοῦ Νῶε. Ὁ Χνᾶ οὗτος ἦτο ὁ πρῶτος, εἰς τὸν ὁποῖον ἐδόθη τὸ ὄνομα «Φοῖνιξ». Αὐτοῦ ὁ ἀδελφὸς Εὐσέβιος, ὁ ἱεροφάντης, ἐδίδασκεν ὅτι «...Ἕλληνες εὐφυΐα πάντας ὑπερβαλλόμενοι τὰ μὲν πρῶτα πλείστα ἐξιδιώσαντο, καὶ τοῖς προσκομήμασι ποικίλως ἐξετραγώδησαν ταῖς τε τῶν μύθων ἡδοναῖς θέλγειν ἐπινοοῦντες παντοίως ἐποικίλλον...».

3. Εὐαγγελικῆς Προπαρασκευῆς, βιβλ. Ι', κεφ. 10 παράγρ. 29 ΒΕΠΕΣ 25, 372, 19-21: «Λάβωμεν δὴ ὡς ὅτι περ' ἂν Ἕλληνες Βαρβάρων παραλάβωσι, κάλλιον τοῦτο εἰς τέλος ἀπεργάζονται». Περὶ αὐτοῦ, βιβλ. Ι', κεφ. δ', παράγρ. 32. ΒΕΠΕΣ 25, 373, 20-29: «Τί χρηὸν λοιπὸν ἡμᾶς ἐπιμέμεσθαι, οὐχὶ δὲ δεχέσθαι καὶ ἔπαινεῖν ὅτι τὸ κρείττον ἀγαπήσαντες, μᾶλλον δὲ τὸ μόνον ἀληθὲς εὐρόντες καὶ ἀπειληφότες τοῦ ψεύδους ἀνεχωρήσαμεν, οὔτε εἰς ἄθεον λογισμόν τοῖς σοφοῖς Ἑλλήνων ὁμοίως περιτραπέντες, οὔτε πάλιν τοῖς θαναμαστῶς παραπλησίως φιλοσόφοις ἀναμιξὲς τὴν πλάνην τῆς πολυθέου τῆ γνῶσει τοῦ ἐπὶ πάντων Θεοῦ φύραντες οὐδὲ γε τὸ ψεῦδος ἅμα τῇ ἀληθείᾳ συγκαίοντες; Ἄλλὰ μήπω ταῦτα, ἐκεῖνα δὲ μοι πρῶτα διέλιθε, δι' ὧν Ἕλληνες τὰ πάντα σεσυληκέναι Βαρβάρους, οὐ μόνον τὰ φιλόσοφα μαθήματα, ἀλλὰ καὶ τὰς κοινὰς καὶ βιωφελεῖς εὐρέσεις ἀπελέγχονται».

καὶ ἀληθεῖ τὸ κρεῖττον ἀγαπήσαντες καὶ τῆς ἐνθεοῦ καὶ ἀληθοῦς εὐσεβίας ἐραστα γεγενημένοι»⁴.

Κατὰ τὸν Εὐσέβιον, αἱ ἀλήθειαι τοῦ Εὐαγγελίου εἶδρον τὴν μεγαλυτέραν ἀπήχησίν των εἰς τὰς ψυχὰς τῶν Ἑλλήνων, χάρις εἰς τὰς ἀρετὰς τῆς πνευματικῆς ἰδιοσυγκρασίας των⁵. Οὗτος ὑπογραμμίζει ἰδιαιτέρως τὴν μεγάλην συγγένειαν πολλῶν ἀληθειῶν τοῦ Εὐαγγελίου πρὸς τὸ βαθύτερον νόημα ἀντιλήψεων τινῶν τῶν ἀρχαίων σοφῶν τῆς Ἑλλάδος, τὰς ὁποίας καὶ ὡς Χριστιανοὶ οἱ Ἕλληνας διεισήγαγον. Ἰδιαιτέραν ἐντύπωσιν ἔκαμνον εἰς τὸν Εὐσέβιον «αἱ σεμναὶ τῶν γενναίων Ἑλλήνων φιλοσόφων, περὶ κόσμον συστάσεως καὶ περὶ Θεῶν διαλήψεις»⁶. Οὕτω παρατηροῦμεν ὅτι αὐτὸ τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι εὐκόλον νὰ κατανοήσουν καὶ σήμερον ἀκόμη καὶ οἱ πλέον μεγάλοι θαυμασταὶ καὶ ἐρευνηταὶ τοῦ ἀρχαίου ἐλληνικοῦ πολιτισμοῦ, τὸ ποῦ δηλαδὴ οφείλεται τὸ ἀπαράμιλλον μεγαλεῖον τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς σοφίας καὶ γνώσεως, τὸ διέγινωκε μὲ περισσὴν σαφήνειαν ὁ Καισαρείας τῆς Παλαιστίνης Εὐσέβιος, ὁ ὁποῖος καὶ ἀξιολογεῖ ὀρθοδόξως τὸ θεῖον τοῦτο μεγαλεῖον τοῦ Ἑλληνικοῦ Πολιτισμοῦ^{6α}.

Τὴν ἀναπλήρωσιν τοῦ Ἰσραὴλ εἰς τὴν πρὸς σύμπαντα τὸν κόσμον ὑπερτάτην θεῖαν ἀποστολὴν του ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων σαφῶς διακρίνει ὁ Εὐσέβιος προβαλλομένην καὶ ἀπὸ αὐτὰ τὰ βιβλία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης⁷.

2) Ἡ Παλαιὰ Διαθήκη περὶ τῆς ἀναπληρώσεως ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος τοῦ Ἰσραὴλ εἰς τὴν πρὸς τὸν κόσμον θεῖαν ἀποστολὴν του.

Τὰ πρῶτα ἔχρη αὐτῆς τῆς ἀναπληρώσεως ἐντοπίζονται εἰς τὰς ἐδλογίας τοῦ Πατριάρχου καὶ γενάρχου τῶν ἐθνῶν Νῶε, πρὸς τὸν τρίτον Υἱόν του, τὸν Ἰάφεθ, τὸν γενάρχη τῶν Ἑλλήνων. Τὸ κείμενον τῆς ἐδλογίας ταύτης διεσώθη ὑπὸ τοῦ Μωυσέως εἰς τὸ πρῶτον βιβλίον τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, τὴν Γένεσιν (9, 27) καὶ ἔχει ὡς ἐξῆς· «Πλατῦναι ὁ Θεὸς τῷ Ἰάφεθ καὶ κατοικησάτω ἐν τοῖς οἴκοις τοῦ

4. Αὐτόθι, βιβλ. Δ', κεφ. δ'. ΒΕΠΕΣ 25, 121, 2-6. Πρβλ. καὶ κεφ. ε'. παράγρ. 13-15. ΒΕΠΕΣ 25, 23, 34-25,30.

5. Αὐτόθι, βιβλ. Α', κεφ. ε'. παράγρ. 11. ΒΕΠΕΣ 25, 24, 4-7.

6. Αὐτόθι, βιβλ. Α', κεφ. ε'. παράγρ. 13-14. ΒΕΠΕΣ 25, 24, 16-17.

6α. Ὁρα Jacqueline de Romily, *Γιατὶ ἡ Ἑλλάδα; Μετάφρασις Μπάμπη Ἀθανασίου καὶ Κατερίνας Μηλιαρέση*, Ἀθήνα 1933. Πρβλ. H. G. O p i t z, *Euseb von Caesarea als Theologe. Zeitschrift für Neutestamentliche Wissenschaft* 34, 1935, 1-19.

7. Αὐτόθι, βιβλ. Γ', κεφ. δ', παράγρ. 4-33. ΒΕΠΕΣ 25, 369, 36-373, 29.

Σήμ και γενηθήτω Χαναάν παῖς αὐτῶν»⁸. Ἡ εὐχὴ αὕτη τοῦ Νῶε ἐκφράζει τὴν πρὸς τὸν τρίτον καὶ νεώτερον υἱὸν του εὐαρέσκειαν αὐτοῦ, ὡς καὶ τὴν ἐπιθυμίαν του, ὅπως οἱ ἀπόγονοι τοῦ Ἰάφεθ ἐπεκτείνουν τὴν δρᾶσιν καὶ τὴν παρουσίαν των μέχρι τῶν οἰκῶν τῶν ἀπογόνων τοῦ Σήμ, τῶν Ἰσραηλιτῶν δηλαδή, καὶ ἀκόμη ὅπως καταστήσουν ὑπερέτας των τοὺς ἀπογόνους τοῦ Χαναάν, ὁ ὁποῖος ἦτο ὁ τέταρτος υἱὸς τοῦ Χάμ (πρβλ. Γεν. 10,6).

Εἰς τὰ βιβλία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης γίνεται μετὰ ταῦτα λόγος μόνον περὶ τῶν ἀπογόνων ἐκείνων τοῦ Ἰάφεθ, οἱ ὁποῖοι εἶχον κοινὰ σύνορα μετὰ τῶν ἀπογόνων τοῦ Σήμ καὶ τοῦ Χάμ, μετὰ τῶν Ἑβραίων δηλαδή καὶ τῶν Φοινίκων. Εἶχον δὲ μετ' αὐτῶν κοινὰ σύνορα μόνον οἱ Ἰωνες, καὶ ἐξ αὐτῶν πάλιν οἱ Κιτιεῖς, οἱ κάτοικοι δηλαδή τοῦ Κιτίου τῆς Κύπρου, καὶ οἱ Ρόδιοι. Οὗτοι ἦσαν ἀπόγονοι τοῦ Ἰωνάν, ὡς καὶ ὅλοι οἱ Ἰωνες. Οἱ Ἐβδομήκοντα Ἑρμηνευταὶ τῆς ἐλληνικῆς μεταφράσεως τῶν βιβλίων τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης μετέφρασαν τὸ ἑβραϊκὸν ὄνομα «Γιαβάν» (Γεν. 10, 2-4. 1 Παραλ. 1,7. Ἡσαίου 66, 19. Ἰεζ. 27, 13) μετὰ τὸ ἐλληνικὸν ὄνομα «Ἰωνες». Ὁ πρόγονος τούτων Ἰωνάν, ὁ Ἰων δηλαδή, ὡς τὸν ὀνομάζουν ὁ Πλάτων καὶ ὁ Εὐρυπίδης, ἦτο ὁ τέταρτος υἱὸς τοῦ Ἰάφεθ (Γεν. 10,2). Οἱ ἀπόγονοι τῶν ἄλλων υἱῶν τοῦ Ἰάφεθ ἐγκατεστάθησαν πρὸς βορρᾶν εἰς ἄλλας περιοχὰς τῆς γῆς (Γεν. 10,32)⁹. Ἐκεῖθεν δὲ προερχόμενοι ἐπαναστητήθησαν μετὰ ἑκατοντάδας ἐτῶν ὡς ἀδελφοὶ

8. Ὁ Χαναάν ἦτο ὁ τέταρτος υἱὸς τοῦ Χάμ (Γεν. 10,15).

9. Πρόκειται περὶ αὐθεντικῆς προμωσαϊκῆς ιστορικῆς παραδόσεως, ἡ ὁποία καὶ κατεγρᾶφη εἰς τὸ βιβλίον τῆς Γενέσεως (10,32), χάρις εἰς τὴν μεγάλην ιστορικὴν τῆς ἀξίαν. Τὰ περὶ τῶν υἱῶν τοῦ Νῶε καὶ τοῦ κατακλισμοῦ ἐκτίθενται εἰς τὰ βιβλία· α) τῆς Γενέσεως (6,9-8 καὶ 18-9, 18-27-10, 1-2)· β) 1 Παραλειπομένων (1,7)· γ) Ἰουθῆ (2,25). Πρβλ. Πλάτωνος, Τιμαῖος 22α. Εὐσεβίου, Χρονικὸν Κανόνες Α', XXVII, 1-2. ΒΕΠΕΣ 20, II4, 29-33. Πρβλ. Παναγιώτου Ρομπότου, Ἱερὰ Ἱστορία, Ἐν Ἀθήναις 1859, 32-38. Βασιλείου Ἀντωνιάδου, Ἐπίτομος ἱερὰ ἱστορία. Μέρος πρῶτον. Ἱστορία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, Ἐν Κωνσταντινουπόλει 1897, 13-16. Εἰς τὰ δύο τελευταῖα ταῦτα ἐγχειρίδια ἀναγράφεται τὸ 3246 π.Χ. ὡς τὸ ἔτος τοῦ κατακλισμοῦ, συμφώνως πρὸς τὰ τότε ἐπιστημονικὰ δεδομένα. Πρβλ. Β. Βέλλα, Χρονολογικοὶ πίνακες τῆς Ἰσραηλιτικῆς ἱστορίας, Ἀθήναι 1956, 13. - A. van den Born, Sintfluterzählung. Herbert Haag, Bibellexikon. 2. Aufl. Zürich - Köln 1968, 1596-1601 καὶ 1235. Τὸ χωρίον Ἰουδῆθ 2,25 ἀναφέρεται εἰς τὰ ὄρια τῆς γῆς, εἰς τὴν ὅποιαν κατέκονον οἱ ἀπόγονοι τοῦ Ἰάφεθ ἐπὶ τῆς ἡγεμονίας Ναβουχοδονόσορος Γ'. Πρβλ. A. van den Born, Nabuchodonosor (3). Herbert Haag, μν. ἐργ. 1207-1208. Κατὰ τὸ χωρίον τοῦτο τοῦ βιβλίου τῆς Ἰουδῆθ, ὁ στρατηγὸς Ὀλοφέρνης, τοῦ τελευταίου βασιλέως τῶν Βαβυλωνίων Ναβουχοδονόσορος Γ' (556-539 π.Χ.), ἐφθασε μέχρι τῶν ὄριων τῆς χώρας τῶν ἀπογόνων τοῦ Ἰάφεθ. Πρβλ. Die Bibel. Deutsche Ausgabe mit den Erläuterungen der Jerusalemer Bibel. H. Herder, Freiburg-Basel-Wien. 5. Aufl. 1973, 608, 625, 628A.

μὲ τοὺς Ἰωνας εἰς τὰ μεγάλα ἐμπορικὰ κέντρα τοῦ Αἰγαίου καὶ τῆς Μεσογείου, διὰ τὰ ἀνεγείρουσι ἀπὸ κοινοῦ τοὺς ναοὺς τῶν θεῶν τοῦ φωτός, τῆς προστασίας τῶν θαλασσῶν, τῆς σοφίας καὶ τοῦ κάλλους. Ὡς γνωστόν, διὰ τὴν ἀνέγερσιν τοῦ Παρθενῶνος ἐχρησιμοποιήθη καὶ αὐτὸς ὁ θησαυρὸς τῆς Δήλου, τῆς ἱερᾶς νήσου τῶν Ἰώνων.

Θέλω νὰ πιστεύω, ὅτι τὴν ἀπ' ἀρχῆς ἐγκατάστασιν τῶν Ἰώνων εἰς τὰς ἀκτὰς καὶ τὰς νήσους τῆς νοτιοανατολικῆς Μεσογείου¹⁰ ἐκφράζει κατηγορηματικῶς τὸ πρῶτον βιβλίον τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, τὸ βιβλίον τῆς Γενέσεως (10,5), τὸ ὁποῖον πληροφορεῖ ὅτι εἰς τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἰωάν «ἀφωρίσθησαν νῆσοι τῶν ἐθνῶν ἐν τῇ γῆ αὐτῶν, ἕκαστος κατὰ γλῶσσαν ἐν ταῖς φυλαῖς αὐτῶν καὶ ἐν τοῖς ἔθνεσιν αὐτῶν». Καὶ ἡ ἔκφρασις τοῦ Προφήτου Ἰεζεκιήλ (26,5), περὶ τῆς θαλάσσης τῶν νήσων, τούτων «καὶ ἔσται εἰς προνομήν τοῖς ἔθνεσιν» ἀφορᾷ κυρίως εἰς τοὺς Ἰωνας, πρῶτους οἰκιστὰς τῶν νήσων τούτων, τοὺς Κιτιεῖς καὶ τοὺς Ρόδιους¹¹.

10. Γενεσ. 10, 4-5 καὶ 32.—1 Παραλ. 1,7 καὶ Die Bibel, ἐνθ' ἀν. 23, ὑπόσημ. χωρίον Γεν. 10,5. Ἐνταῦθα νοοῦνται ἀσφαλῶς αἱ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου, αἱ ὁποῖαι κατοικήθησαν τὸ πρῶτον ὑπὸ τῶν Ἰώνων. Τὴν ἀπορὴν ταύτην ἐνισχύουν καὶ τὰ χωρία α) Ἡσαίου 24,15: «Διὰ τοῦτο ἡ δόξα Κυρίου ἐν ταῖς νήσοις ἔσται τῆς θαλάσσης» β) Ἰεζεκιήλ 27,7, ἐνθα ὁ λόγος περὶ τῶν νήσων «Ἐλισαί» τοῦ Αἰγαίου γ) Ἰεζεκιήλ 27,13, ὅπου αἱ νῆσοι αὐταὶ τοῦ Αἰγαίου ρητῶς χαρακτηρίζονται ὡς ἡ προνομή τῶν Ἑλλήνων: «... ὅτι ἐγὼ λελάληκα λέγει Κύριος, καὶ ἔσται εἰς προνομήν τοῖς ἔθνεσιν». Ταῦτα ἔχων ὑπ' ὄψιν καὶ ὁ Ἰώσηπος γράφει σχετικῶς: «Ἀπὸ δὲ Ἰωνάνων Ἰωνία καὶ πάντες Ἑλληνες γεγόνασι». (Ἰουδ. Ἀρχαιολογία I, 6,1. Ἔκδοσις Benedictii Niese, Berolini 1888, vol. A', 23, 1-4. Πρβλ. Eduard Noorth, Die Seevölker in Palästina, Kempen - Netherlands 1994.

11. Τὰ χωρία Γενέσ. 10, 1-4 καὶ 1 Παραλ. 1,7 ἀναφέρονται εἰς τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἰωάν, ἐκ τῆς διατυπώσεως ὅμως τοῦ κειμένου των δημιουργοῦνται διάφορα προβλήματα. Ἐκ τῆς διατυπώσεως δηλαδὴ «Καὶ υἱοὶ Ἰωάν Ἐλισά καὶ Θαρσίς, Κίτιοι καὶ Ρόδιοι» δὲν καθίσταται σαφὴς ὁ ἀριθμὸς τῶν τέκνων τοῦ Ἰωάν. Κατὰ τὸν Ἰώσηπον (ἐνθ. ἀν. I,6, 1, παράγρ. 127), ὁ Ἰωάν εἶχε τρεῖς παῖδας). Διὰ τοῦ χωρίου Γεν. 10, 4 γίνεται σαφὲς ὅτι οἱ Ἐλισά καὶ Θαρσίς ἦσαν οἱ δύο υἱοὶ τοῦ Ἰωάν. Ἀσάφεια ὑπάρχει ὡς πρὸς τὴν σχέσιν τῶν Κιτιέων καὶ τῶν Ροδίων πρὸς ἕνα ἕκαστον τῶν δύο ἀδελφῶν Ἐλισά καὶ Θαρσίς. Ἐρωτᾶται, εἶναι δυνατόν οἱ Κίτιοι νὰ εἶναι ἀπόγονοι τοῦ Ἐλισά, οἱ δὲ Ρόδιοι τοῦ Θαρσίς; Ἐξ ἴσου ὅμως εἶναι δυνατόν καὶ οἱ Κίτιοι καὶ οἱ Ρόδιοι νὰ εἶναι ἀπόγονοι πατρὸς ἄλλου τινὸς γενεαλογικοῦ κλάδου, μητρὸς δὲ δύο θγατέρων τοῦ Ἰωάν ἢ τῶν Ἐλισά καὶ Θαρσίς. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἐπιτρέπεται νὰ λεχθῆ ἔνταῦθα εἶναι ἡ παλαιότερα ὀνομασία τῆς Κύπρου» *Alasia* (Πρβλ. A. H. Sayce, ἄρθρον «Elisha» (Ἐλισά) εἰς James Hastings, *A Dictionary of the Bible*, Edinburgh 1904, vol. I, 696B-697) καὶ ὅτι τὸ ὄνομα αὐτὸ σχετίζεται πρὸς τὸ ὄνομα τοῦ Ἐλισά, τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Ἰωάν (Γεν. 10, 2-4). Κατὰ τὸν Ἰώσηπον (ἐνθ' ἀν.), οἱ Ἑβραῖοι προέφερον τὸ ὄνομα Ἐλισά «Alisas». Τὸ ὄνομα πάλιν «Alasia», ὡς ὄνομα τῆς Κύπρου, παρουσιάζεται τὸ πρῶτον εἰς τὰ «Πινάκια τῆς Ἀμάραντας (1210-1180) π.Χ.». Ἐπίσης τὸ ὄνομα

Τὰ σχετικὰ χωρία τῶν βιβλίων τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, εἰς τὰ ὅποια ἀναφέρεται ἐπτάκις μὲν τὸ ὄνομα τῶν Κιτιέων, τρις δὲ τὸ ὄνομα τῶν Ροδίων, καλύπτουν μίαν μακρὰν περίοδον χιλίων περίπου ἐτῶν, τὴν περίοδον δηλαδή τῆς περιπλανήσεως τῶν Ἑβραίων εἰς τὴν ἔρημον τοῦ Ὁρους Σινᾶ (1220 π.Χ.) καὶ τῆς μονίμου ἐγκαταστάσεώς των εἰς τὴν Παλαιστίνην, μέχρι καὶ τῆς ἐξουθενώσεώς των ὑπὸ Ἀντιόχου Δ' τοῦ Ἐπιφανοῦς (167 π.Χ.). Οἱ Ἴωνες εἶχον πολὺ πρὸ τῶν Ἑβραίων ἐγκατασταθῆ εἰς τὰς ἀκτὰς καὶ τὰς νήσους αὐτὰς τῆς Μεσογείου. Οἱ Κιτιεῖς παρουσιάζονται ἔχοντες πρῶτοι ἀμέσους καὶ ζωτικὰς σχέσεις μετὰ τῶν Ἑβραίων καὶ δὴ εὐθὺς μετὰ τὴν ἐγκατάστασίν τούτων εἰς Παλαιστίνην¹². Προηγουμένως οἱ Κιτιεῖς εἶχον μακρὰν καὶ στενὴν συνεργασίαν μετὰ τῶν Φοινίκων, τῶν ἀπογόνων τοῦ Χαναάν, τῶν δεινῶν ἐκείνων θαλασσοπλόων, μεγάλων πλοιοκτητῶν καὶ ἐμπειροτάτων ἐμπόρων μεταπρατῶν Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως, καὶ τῶν ὁποίων ὁ μέγας ἐμπορικὸς στόλος κατεστράφη εἰς φοβερὸν ναυάγιον ἐβδομήκοντα ἔτη πρὸ τῆς ὑποδουλώσεώς των εἰς τοὺς Ἀσσυρίους κατὰ τὸ ἔτος 738 π.Χ.¹³

Θαρσίς ἀναφέρεται ὡς ὄνομα νήσου τινὸς τοῦ Αἰγαίου (Ἰωνᾶ 2,3,4,3—3. Βασιλ. 10,22. Ψαλμ. 72,10. Ἱστ. 2,16,23, 6. Ἰεζ. 27,12,38,13). Κατὰ τὸν Α. van den Born, (ἄρθρον «Tarsis» εἰς Herbert Haag, μν. ἔργ. 1710-1711), πρόκειται σαφῶς περὶ ἑλληνικῆς νήσου τῆς Μεσογείου, εὐρισκομένης εἰς λίαν ἀνεπτυγμένης ναυτιλιακῆς καὶ ἐμπορικῆς σχέσεις μετὰ τῶν Φοινίκων. Ἡ θέσις τῆς νήσου ταύτης, ὡς ὁμολογεῖται ὑπὸ ὅλων τῶν ἐιδικῶν ἐρευνητῶν, εἶναι δύσκολον νὰ ἐντοπισθῆ. Πάντως δὲν πρέπει νὰ εὐσταθοῦν αἱ διατυπωθεῖσαι γνώμαι α) τοῦ Ἰωσήπου (ἐνθ' ἂν.), κατὰ τὸν ὁποῖον ἡ πόλις Θαρσίς ταυτίζεται πρὸς τὴν Ταρσὸν τῆς Κιλικίας· β) τοῦ Βόσσεβιον Καίσαρειας, (Ὀνομαστικόν, ἔκδ. E. Klostermann, Hildesheim 1966, 102, 1—118,17)· γ) Θεοδωρήτου Κύρρου, (Ἐρμηνεῖα Προφητείας Ἡσαίου 66, 19. Migne, E. Π. 70, 1444—1445), οἱ ὅποιοι ταυτίζουν τὴν πόλιν ταύτην πρὸς τὴν Καρχηδόνα· δ) οὔτε τοῦ ἀμερικανοῦ ἀρχαιολόγου W. F. Albright, (ἄρθρον «Tarsis» εἰς Bulletin of the Amerikan Schools of Oriental Research 83, 1941, 14-32). Ὁ ἐρευνητὴς οὗτος ἐκλαμβάνει τὸ ὄνομα «Θαρσίς» ὡς τεχνικὸν ὄρον, χρησιμοποιοῦμενον πρὸς δήλωσιν τῶν τότε λειτουργούντων «μεταλλουργείων» εἰς διαφόρους πόλεις. Πρβλ. καὶ W. Max Müller, ἄρθρον «Tarshish» εἰς J. Hastings, μν. ἔργ. vol. 4, 683B-685A.—R. Knippenberg, Tharsis, εἰς Bo-Reicke - Leonard Rost, Biblisch - Historisches Handwörterbuch, Göttingen 1966, Bd. 3, 1965. Π. Τρεμπέλα, Ὑπόμνημα εἰς τὸν Προφήτην Ἡσαΐαν, Ἀθήναι 1968, 736, ἐρμηνεῖα στίχου 66, 19. Ἐνταῦθα ἡ πόλις Θαρσίς ταυτίζεται πρὸς τὴν Ταρτησὸν τῆς Ἰσπανίας. Ὑπάρχει ἄραγε πιθανότης ἀναζητήσεώς της εἰς τὴν νήσον Θήραν τῶν Κυκλάδων;

12. Περὶ τῶν χρονολογικῶν δεδομένων, τὰ ὅποια εἶναι δύσκολον νὰ καθορισθοῦν, ὄρα Giuseppe Ricciotti, Geschichte Israels, Wien 1952, Bd. I, 242-249, No 222-225, 292-295, 267-270 καὶ 573: «Synoptische Zeittafel».

13. Τὴν πανωλεθρίαν τῶν πλοίων τῶν Φοινίκων εἰς ἐκτεταμένον τρομακτικὸν ναυάγιον διεκτραγοφῶν οἱ Προφῆται Ἡσαΐας (23, 1-12) καὶ Ἰεζεκιήλ (26, 16-21. 27, 13-36 καὶ 28,

Τὴν ἀναπλήρωσιν τοῦ περιουσίον λαοῦ τοῦ Θεοῦ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν προ-
 παρασκευὴν τοῦ προχριστιανικοῦ κόσμου διὰ τὴν ἀποδοχὴν τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ
 Θεανθρώπου Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐνωρίτατα προανήγγειλαν σαφῶς καὶ κατηγορηματικῶς
 οἱ Προφῆται τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης.

Εἰς τὸ τέταρτον βιβλίον τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, τὸ βιβλίον τῶν Ἀριθμῶν
 (24,24) διατυπῶνται μὲ ἔμφασιν ἡ προφητεία τοῦ Σόρου μάγου καὶ ψευδοπροφήτου
 Βαλαάμ περὶ τὸ 1200 π.Χ. κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ Κιτιεῖς θὰ ἔλθουν ὡς κατακτηταὶ
 εἰς τὴν χώραν τῶν Ἀσσυρίων καὶ τῶν Ἑβραίων: «^{Ω!} ὦ, τίς ζήσεται ὅταν θῆ ταῦτα
 ὁ Θεὸς καὶ ἐξελεύσεται ἐκ χειρὸς Κιτιέων καὶ κακώσωσιν Ἀσσούρ, καὶ κακώσωσιν
 Ἑβραίους, καὶ αὐτοὶ ὁμοθυμαδὸν ἀπολοῦνται¹⁴. Ἡ προφητεία αὕτη ἐπληρώθη μετὰ
 ἐννέα περίπου αἰῶνας ἐπὶ Μ. Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν Διαδόχων αὐτοῦ. Κατὰ τὴν ἐπο-
 χὴν δηλαδὴ κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ Κιτιεῖς καὶ τὸ Κίτιον τῆς Κύπρου ἦσαν οἱ κυρίαρχοι
 τῶν ἀνοικτῶν θαλασσῶν καὶ τοῦ ἐμπορίου Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως, οἱ πρόγονοι
 δηλαδὴ τῶν σημερινῶν Ἑλλήνων Ἐφοπλιστῶν¹⁵.

Τὸ δεῦτερον ἐκ τῶν τεσσάρων προαναφερθέντων χωρίων τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης
 εἶναι τὸ χωρίον τῆς προφητείας τοῦ Ἰεζεκιήλ 27, 13, τὸ ὁποῖον ἀναφέρεται ἐπίσης
 εἰς τὴν λίαν ἐπιτυχῆ διεξαγωγὴν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου
 ὑπὸ τῶν Ἰώνων¹⁶, κατὰ τὸ Ἑβραϊκὸν πρωτότυπον κείμενον, ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων δὲ

12-26), ὡς προμῆνυμα τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ τιμωρίας των διὰ τὴν ἀπειθειαν καὶ ἀκολασίαν αὐτῶν.
 Τοῦτο συνέβη κατὰ τὸν προφήτην Ἡσαΐαν (23, 15-18) ἑβδομήκοντα ἔτη πρὸ τῆς ἐξουθενώσεως
 αὐτῶν διὰ τῆς ὑποταγῆς των εἰς τοὺς Ἀσσυρίους, κατὰ τὸ ἔτος 738 π.Χ. Ὅρα Β. Βέλλα, Χρονο-
 λογικοὶ Πίνακες τῆς Ἰσραηλιτικῆς Ἱστορίας, Ἀθήναι 1956, 32. Ἐκτοτε ἐξηφανίσθησαν οἱ Φοίνι-
 κες, ὡς λαὸς καὶ ὡς ἔθνος. Ὅσοι δὲ ἐξ αὐτῶν διεσώθησαν βαθμιαίως ἐξιουδαΐσθησαν ἢ ἐξελληνί-
 σθησαν. Κατὰ τὸν Προφήτην Ἰωήλ (4,6), οἱ Φοίνικες ἐτιμωρήθησαν καὶ διότι «τοὺς νιούς Ἰούδα
 καὶ τοὺς νιούς Ἱερουσαλήμ ἀπέδοσθε τοῖς νιούσι τῶν Ἑλλήνων, ὅπως ἐξώσῃτε αὐτοὺς ἐκ τῶν ὁρίων
 αὐτῶν». Πρβλ. Ἰεζ. 25, 16, 30, 5. Ὁ Προφήτης Σοφορίας (2,5-6) ὁμιλεῖ καὶ περὶ τιμωρίας τῶν
 Κρητῶν, δ' ὅσα οὗτοι ἔπραξαν μετὰ τῶν Φοινίκων εἰς βάρος τῶν Ἑβραίων.

14. Ἡ προφητεία αὕτη τοῦ μάγου (ψευδοπροφήτου) Βαλαάμ προεκλήθη κατόπιν τῆς πρὸς
 αὐτὸν ἐντολῆς τοῦ Βαλαάμ, βασιλέως τῶν Μωαβιτῶν, ὅπως καταρασθῆ τοὺς ἐκ τῆς ἐρήμου τοῦ
 Σινᾶ διὰ τῆς χώρας του διερχομένους Ἑβραίους, πρὸς ἐπανεγκατάστασιν των εἰς τὴν Χαναάν, τὴν
 γῆν τῶν προγόνων των καὶ τῶν ἐπαγγελιῶν τοῦ Θεοῦ. Ὁ Βαλαάμ ὁμῶς ἀντὶ τὰ τοὺς καταρα-
 σθῆ, ἠνλόγησεν αὐτοὺς προτραπείς εἰς τοῦτο ὑπὸ ἀγγέλον τοῦ Θεοῦ. (Ἀριθ. 24,10).

15) Πρβλ. 3 Βασιλ. 10,22. 2 Παραλ. 9,21 καὶ 20,36-37. Ψαλμ. 47,8 καὶ 71, 10. Ἄσμα
 Ἀσμάτων 5,14. Ἰωνᾶ 1,3 καὶ 4,2. Ἠσ. 60,9. 66,19. Ἰερ. 10,9.

16. Οἱ Κιτιεῖς εἶχον ἀρχικῶς συνερρασθῆ μετὰ τῶν Φοινίκων. Οὗτοι ὑπῆρξαν οἱ πρῶτοι
 δεινοὶ θαλασσοπλοῖοι, μεγάλοι πλοιοκτῆται καὶ ἐμπειρότατοι μεταπράται τοῦ διὰ τῶν ἀνοικτῶν
 θαλασσῶν διακινουμένου διεθνοῦς ἐμπορίου, Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως, εἰς τὸ ὁποῖον κατελέγοντο καὶ

γενικώτερον, ὡς ἀναγράφεται εἰς τὴν ἑλληνικὴν μετάφρασιν τῶν Ἑβδομήκοντα ἐρμηνευτῶν. Εἰς τὸ κείμενον αὐτῆς τῆς μεταφράσεως ἀναγιγνώσκομεν: «Ἡ Ἑλλάς σόμπασα καὶ τὰ παρατεινοντα, οὗτοι ἐνεπορεύοντό σοι ἐν ψυχαῖς ἀνθρώπων καὶ σκευὴ χαλκᾶ ἔδωκαν τὴν ἐμπορείαν σου»¹⁷. Ὁ στίχος οὗτος ἀναφέρεται κατὰ μὲν

οἱ σκλάβοι, διὰ τῶν λιμένων καὶ τῶν παραθαλασσίων πόλεων τῆς Μεσογείου. Πρβλ. *Michael Rostovtzeff, Die Hellenistische Welt. Gesellschaft und Wirtschaft, Stuttgart 1955, Bd. 2, 850*. Ἡ ἀποδυναμωσις τῶν Φοινίκων καὶ ἡ παρακμὴ τοῦ ἐμπορίου των εἶχε συντελεσθεῖ πολὺν πρὸ τῆς κατακτήσεως τῆς χώρας των ὑπὸ τῶν Ἀσσυρίων, κατόπιν τῆς πανωλεθρίας καὶ τοῦ καταποντισμοῦ τῶν πλοίων των εἰς φοβερὸν ναυάγιον, ὡς πληροφοροῦν οἱ Προφῆται Ἡσαΐας καὶ Ἰεζεκιήλ. Ἐκτοτε τούτους ἀνεπλήρωσαν οἱ ἄχρι τότε συνεργαζόμενοι μετ' αὐτῶν Κιτιεῖς, οἱ ὅποιοι καὶ ὑπερέβαλαν τοὺς Φοινίκας ἐξ ἴσου ὡς θαλασσοπλοῖοι, πλοιοκτῆται καὶ ἔμποροι. Πρὸς κάλυψιν τῶν τότε μεγάλων ναυτιλιακῶν καὶ ἐμπορικῶν ἀναγκῶν οἱ Κιτιεῖς συνειργάσθησαν μετὰ τῶν Ροδίων καὶ τῶν ἄλλων Ἰωνῶν, ἰδίᾳ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν Διαδόχων αὐτοῦ. Τὴν ἄγνοιαν πολλῶν λεπτομερειῶν τῶν γεγονότων τούτων ἐπιμαρτυροῦν τὰ ὅσα λέγει Κύριλλος ὁ Ἀλεξανδρείας εἰς τὸ ἔργον του («Ἐξηγήσεις ὑπομνηματικῆ εἰς τὸν Προφήτην Ἡσαΐαν») (23, 1-7. καὶ 14-17): «Ὁλολύζειν δὲ δῆλον ὅτι Τύρον, ὅτι ἀπόλετο καὶ οὐκέτι ἔρχονται ἐκ γῆς Κιτιέων. Φασὶ δὲ τοὺς Κιτιεῖς οἱ μὲν νήσους ἑλλαδικὰς ἦτοι Μακεδονικὰς· οἱ δὲ σημαίνεσθαι διὰ τούτου διαβεβαιοῦνται τὴν Κύπρον, ὡς ἐκ μιᾶς τῶν ἐν αὐτῇ πόλεων, οὕτως ὀνομασμένης» (*Migne, E. Π. 70, 520 C-521 B*). Ὁ Γερμανὸς ἱστορικὸς *Emil Schürer*, ἀναφέρει εἰς τὸ ἔργον του *Geschichte des Volkes Israel im Zeitalter Jesu Christi, 4. Aufl., Leipzig 1909, Bd 3, 99*, ὑποσ. 8 καὶ σελ. 101 ὑποσ. 17, τὴν ἐμπορικὴν Κοινότητα τῶν Κιτιέων εἰς τὰς Ἀθήνας, ἡ ὁποία εἶχεν ἰδρυθῆ κατὰ τὴν περίοδον τῶν Διαδόχων τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου πλησίον τῆς παλαιότερας Κοινότητος τῶν Σιδονίων, ὡς καὶ τὸ ψήφισμα τοῦ Δήμου τῶν Ἀθηναίων τοῦ ἔτους 333 π.Χ. διὰ τοῦ ὁποίου παρήχето εἰς τοὺς Κιτιεῖς ἐμπόρους ἡ ἄδεια ἀνεγέρσεως εἰς Πειραιᾶ καὶ ναοῦ τῆς θεᾶς Ἀφροδίτης. Πρβλ. *Michael Rostovtzeff, μν. ἔργ. 3, 1289*. Ὑπενθυμίζεται ὅτι ὁ φιλόσοφος Ζήνων (336-264 π.Χ.), ὁ ἰδρυτὴς τῆς Στοᾶς, κατήγето ἀπὸ τὸ Κίτιον τῆς Κύπρου. Περὶ τῆς ὑπάρξεως δὲ καὶ εἰς Μακεδονίαν ἐμπορικῶν διευθυντηρίων τῶν Κιτιέων ὄρα ἄρθρον Μάρκου Α. Σιώτου, *Κιτιεῖς καὶ Μακεδόνες*, εἰς Ἐφημερίδα («Ἐστία») 8-24.4.1993.

17. Τὸ νόημα τοῦ χωρίου τούτου τοῦ Ἰεζεκιήλ (27,13) συμπληρώνουν οἱ στίχοι 27, 33-36: «... ἐνέπλησας ἔθνη ἀπὸ τοῦ πλούτου σου, καὶ ἀπὸ τοῦ συμμίκτου σου (νοοῦνται οἱ μετὰ τῶν Φοινίκων συνεργαζόμενοι λαοί), ἐπλούτισας πάντας βασιλεῖς τῆς γῆς· νῦν συνετρίβεις ἐν θαλάσσει, ἐν βάθει ὕδατος· ὁ σύμμικτός σου καὶ πᾶσα ἡ συναγωγή σου ἐν μέσῳ σου ἔπεσον, πάντες οἱ κωπηλάται σου. Πάντες οἱ κατοικοῦντες τὰς νήσους ἐστύργασαν ἐπὶ σέ, καὶ οἱ βασιλεῖς αὐτῶν ἐκστάσει ἐξέστησαν, καὶ ἐδάκρυσεν τὸ πρόσωπον αὐτῶν. Ἐμποροὶ ἀπὸ ἐθνῶν ἐσύρισάν σε· ἀπώλεια ἐγένον καὶ οὐκέτι ἔση εἰς τὸν αἰῶνα). Τὸ κείμενον τοῦτο ἐκφράζει ἐντόνως ὅλην τὴν τραγικότητα τοῦ μεγάλου ἐκείνου ναυαγίου. Πρβλ. Θεοδορήτου Κύρρου, Ἐρμηνεία τῆς Προφητείας Ἰεζεκιήλ, εἰς τὸ 27,13. *Migne, E. Π. 81, 1080 C καὶ 1085 C*. Πρβλ. καὶ *Thasilo Scheffer, Die Kultur der Griechen, Königsberg (o. J.), 63-64*.

τὸ ἐβραϊκὸν κείμενον εἰς τὴν συναγωγίαν τῶν Ἰωνῶν, τῶν Κιτιέων δηλαδή, μετὰ τῶν Φοινίκων. Οἱ ἑβδομήκοντα συγχρονικῶς ἡμερήνευσαν αὐτόν, ὥστε νὰ ἀναφερθοῦν εἰς τὴν κατὰ τὴν ἰδικήν των ἐποχὴν διεξαγωγὴν τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου Ἐνατολῆς καὶ Δύσεως ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων. Τοῦτο ἀκριβῶς ἐκφράζουν αἱ λέξεις «ἡ Ἐλλάς σύμπασα», αἱ δὲ λέξεις «καὶ τὰ παρατείνοντα» ὑπονοοῦν τοὺς μετὰ τῶν Ἑλλήνων συναρξαζομένους ὑποτελεεῖς λαούς.

Τὰ τρίτον χωρίον τῆς Π. Δ. ὁμιλεῖ σαφέστερον περὶ τῆς ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων προπαρασκευῆς τοῦ προχριστιανικοῦ κόσμου πρὸς ἀποδοχὴν τῶν ἀληθειῶν τοῦ Εὐαγγελίου, ἀνήκει δὲ τοῦτο εἰς τὴν προφητείαν τοῦ Ἰερεμίου, εἰς τὸ χωρίον τοῦ ὁποίου 5,5 ἀναγινώσκομεν: «Πορεύσομαι πρὸς τοὺς ἄδρους καὶ λαλήσω αὐτοῖς ὅτι αὐτοὶ ἐπέγνωσαν ὁδὸν Κυρίου καὶ κρίσιν Θεοῦ· καὶ ἰδοὺ ὁμοθυμαδὸν συνέτριψαν ζυγόν, διέρρηξαν δεσμούς». Τοὺς λόγους τούτους ἀπευθύνει ὁ ἴδιος ὁ Ἰερεμίας πρὸς τοὺς Ἑβραίους τῆς ἐποχῆς του, ὡς ἀπεσταλμένος τοῦ Θεοῦ. Προειδοποιεῖ δηλαδή αὐτοὺς ὅτι θὰ ἀπευθύνῃ τὸ κήρυγμά του πρὸς τοὺς «ἀδρ ο υς»¹⁸, τοὺς πνευματικῶς ὠρίμους, ἐφόσον οἱ ἴδιοι περιφρονοῦν τὰς ἐπαγγελίας καὶ τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ. Κατὰ τὸν Ὁριγένην¹⁹, τὸν ἀδαμάντινον τοῦτον ἐκκλησιαστικὸν συγγραφέα

18. Οἱ ἑβδομήκοντα ἐρμηνευταὶ ἀποδίδουν διὰ τῆς λέξεως «ἀδρ ο υς» τὴν ἐβραϊκὴν «nadol». Δι' ἀμφοτέρων τούτων τῶν λέξεων δηλοῦται ἡ πνευματικὴ ὠριμότης καὶ ἐντιμότης τῶν ἔχόντων εὐθὺ καὶ ἀκέραιον χαρακτῆρα, ἐκείνων δηλαδή οἱ ὅποιοι ἐξ ἰδιοσυγκρασίας διακρίνονται διὰ τὴν συνέπειαν τῶν πράξεών των πρὸς τὰς προσωπικὰς των πεποιθήσεις καὶ γνώσεις. Ἡ ἐβραϊκὴ λέξις «nadol» χρησιμοποιεῖται ἀκριβῶς μὲ αὐτὴν τὴν ἔννοιαν εἰς τὰ χωρία 4 Βασιλ. 10,6 καὶ 11. Καὶ εἰς αὐτὰ τὰ χωρία ἀποδίδουν οἱ ἑβδομήκοντα ἐρμηνευταὶ τὴν λέξιν ταύτην διὰ τοῦ ἐπιθέτου ἀδρός. Περὶ τῆς χρήσεως τοῦ ρήματος «ἀδρόμαι» καὶ τῶν παραγῶγων αὐτοῦ, «ἀδρός» καὶ «ἀδρότης» εἰς τὴν ἑλληνικὴν γραμματείαν ὄρα H. G. Liddel and R. Scott, *Greek-English Lexicon*, ninth reprinted, Oxford 1951, vol. I.25A. Θεοδώρητος ὁ Κύρρον (ἐνθ' ἂν. Ε.Π. 81, 536C) ταυτίζει τοὺς «ἀδρούς» τοῦ Ἰερεμίου πρὸς τοὺς ἱερεῖς καὶ τοὺς νομοδιδασκάλους.

19. Τὸ χωρίον τοῦτο ἐρμηνεύων ὁ Ὁριγένης (Ὅμιλία Στ', 3 εἰς τὸν Ἰερεμίαν 5, 3-5 γράφει: «Οἱ ἄδροι ταῖς ψυχαῖς ἐν ἐκείνῳ λέγονται. Καὶ παρ' Ἑλλήσι γὰρ τὸ ἄδρον συνεχῶς ὀνομάζεται καὶ τὸ μεγαλεῖον τῆς λογικῆς ψυχῆς. Ὅταν γάρ τις μεγάλῳ ἐπιβάλλῃ πράγμασι καὶ προθέσεις ἔχῃ ἀξιολόγους καὶ σκοπῇ αἰεὶ τὰ δέοντα, πῶς βίωσῃ κατὰ τὸν ὀρθὸν λόγον μηδὲν ταπεινὸν καὶ μικρὸν θέλων, μηδὲ ὀρῶν, ὁ τοιοῦτος τὸ ἄδρον καὶ ταπεινὸν ἔχει ἐν τῇ ψυχῇ... καὶ εἰ ἔστιν μακάριον εἶναι ἐπὶ τῷ λέγειν <εἰς ὅτα ἀκουόντων> μακάριον ἐστὶν ἐὰν περ' ἴτχη τις ἄδρου καὶ μεγάλου ἀκροατοῦ». Πρβλ. αὐτόθι, ΒΕΠΕΣ 11, 46, 10-12. Τὰ αὐτὰ περιπὸν ἐπαναλαμβάνει ὁ Ὁριγένης καὶ εἰς τὸ ἔργον του «Περὶ Ἀρχῶν» (Τόμ. Δ' κεφ. Α' παράγρ. 1. ΒΕΠΕΣ 16, 329, 32-38): «Πᾶσα δὲ ἡ Ἐλλάς καὶ Βάρβαρος ἢ κατὰ τὴν οἰκουμένην ἡμῶν ζηλωτὰς ἔχει μυρίους καταλιπόντας τοὺς πατρώους νόμους καὶ νομιζομένους Θεούς, τῆς τηρήσεως τῶν Μωυσέως νόμων καὶ τῆς μαθητείας τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ λόγων· καίτοι γε μισουμένων μὲν ὑπὸ τῶν τὰ ἀγάλματα προσκυ-

τοῦ γ' μ.Χ. αἰῶνος, ὁ Ἰερεμίας ὁμιλεῖ ἐνταῦθα περὶ τῶν Ἑλλήνων, τοὺς ὁποίους χαρακτηρίζει «ἀδρούς», ὡς τοὺς πλέον πνευματικῶς ὠρίμους.

Τέταρτον, τὸ χωρίον τῆς Προφητείας τοῦ Δανιήλ 8,1-17, εἰς τὸ ὁποῖον περιγράφεται τὸ δράμα τοῦ Προφήτου, τὸ ἀναφερόμενον εἰς τὴν μεγάλην συμβολὴν τῶν Ἑλλήνων Βασιλείων τῆς Μακεδονικῆς Δυναστείας, τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν Διαδόχων αὐτοῦ, διὰ τὴν πνευματικὴν προπαρασκευὴν τοῦ κόσμου πρὸς κατανόησιν καὶ ἀποδοχὴν τῶν ἀληθειῶν τοῦ Ἐδαγγελίου²⁰. Ἰδιαιτέραν ἐντύπωσιν προκαλοῦν τὰ ὅσα σαφῶς ἀποδίδονται εἰς Ἀντίοχον Δ' τὸν Ἐπιφανῆ (8,23-25), τοῦ ὁποῖου ἡ ἀσέβεια καὶ ἡ ἀπάνθρωπος συμπεριφορὰ πρὸς τὸν «δῆμον τῶν ἁγίων» (8,20), τῶν εὐσεβῶν δηλαδὴ Μακκαβαίων, προεκάλεσε τὴν γενναίαν ἐξέγερσιν αὐτῶν²¹, καὶ ἡ ὁποία εἶχεν ὡς τραγικὴν συνέπειαν τὴν θεῖαν τιμωρίαν τῶν Ἑλλήνων διὰ τῆς ὑποταγῆς των εἰς τοὺς Ρωμαίους.

νοῦντων τῶν τῷ Μουσέως νόμῳ προστιθεμένων, καὶ τὴν ἐπὶ θανάτῳ δὲ πρὸς τὸ μισεῖσθαι κινδυνεύοντων τῶν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ λόγων παραδεξαμένων»).

20. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ παρομοίωσις τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου πρὸς «Τράγον αἰγῶν» (8,21-25): «Καὶ ὁ τράγος τῶν αἰγῶν βασιλεὺς τῶν Ἑλλήνων ἐστὶ· καὶ τὸ κέρας τὸ μέγα τὸ ἀνὰ μέσον τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ, αὐτὸς ὁ βασιλεὺς ὁ πρῶτος. Καὶ τὰ συντριβέντα καὶ ἀναβάντα ὀπίσω αὐτοῦ κέρατα τέσσαρες βασιλεῖς τοῦ ἔθνους αὐτοῦ ἀναστήσονται οὐ κατὰ τὴν ἰσχὺν αὐτοῦ. Καὶ ἐπ' ἐσχάτου τῆς βασιλείας αὐτῶν, πληρομένων τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν, ἀναστήσεται βασιλεὺς ἀναιδὴς προσώπῳ διανοοῦμενος αἰνύματα. Καὶ στερεωθήσεται ἡ ἰσχὺς αὐτοῦ· καὶ οὐκ ἐν τῇ ἰσχύϊ αὐτοῦ, καὶ θαυμαστῶς φθереῖ... δυνάστας καὶ δῆμον ἁγίων. Καὶ ἐπὶ τοὺς ἁγίους τὰ διανοήματα αὐτοῦ, καὶ ἐδοδωθήσεται τὸ ψεῦδος ἐν ταῖς χερσὶν αὐτοῦ, καὶ ἡ καρδία αὐτοῦ ὑψωθήσεται, καὶ δόλω ἀφανιεῖ πολλοὺς καὶ ἐπὶ ἀπωλείας ἀνδρῶν στήσεται καὶ ποιήσει συναγωγὴν χειρὸς καὶ ἀποδώσεται». Πρβλ. Β. Βέλλα, Δανιήλ. Εἰσαγωγή - Μετάφρασις ἐκ τοῦ ἐβραϊκοῦ καὶ ἀραμαϊκοῦ—Κείμενον τοῦ Θεοδοτίωνος— Ἐρμηνεία, Ἀθῆναι 1966, 115-122, 164-169. Ὁ Δανιήλ προεφήτευσεν ἀκόμη καὶ τὰ περὶ τῆς διενέξεως τοῦ Ἀντίοχου Δ', τοῦ Ἐπιφανοῦς, μετὰ τῶν Πτολεμαίων (11,8-30), ἡ ὁποία μεγάλως ἀπεδυνάμωσε τὸ κράτος τῶν Μακεδόνων καὶ ἐπέφερε τὴν κατάλυσιν αὐτοῦ ὑπὸ τῶν Ρωμαίων. Ἀξία ὑπογραμμίσεως ἀποβαίνει ἐνταῦθα ἡ διαφορὰ τοῦ στίχου 11,30 μετὰ τῆς μεταφράσεως τῶν Ἐβδομήκοντα, εἰς τὴν ὁποίαν ἀναγράφεται τὸ ὄνομα «Ρωμαῖοι», καὶ τῆς μεταφράσεως τοῦ Θεοδοτίωνος, εἰς τὴν ὁποίαν διατηρεῖται τὸ ὄνομα «Κιτιεῖς» τοῦ πρωτοτύπου ἐβραϊκοῦ κειμένου. Εἰς τὰ χωρία 1 Μακκ. 4, 7, 17 καὶ 36. 2 Μακκ. 6, 2-9 καὶ 19-11, 1-2, 23 καὶ 36-13, 8-17. 3 Μακκ. 3, 1-8, 18-20. 4 Μακκ. 4, 15—6, 11—8, 8. 18, 20-24 παρουσιάζεται ἡ καταστροφὴ Ἀντίοχου τοῦ Ἐπιφανοῦς, ὡς θεῖα τιμωρία διὰ τὴν σκληρὰν καὶ ἀπάνθρωπον συμπεριφορὰν του πρὸς πάντας τοὺς εὐσεβεῖς Ἑβραίους.

21. Πρβλ. 1 Μακκ. 1, 1-10. 6, 2. 8, 5 καὶ 9. Ζακ. 9, 13: «Διότι ἐνέτεινά σε, Ἰούδα, ἐάντῳ τόξον, ἐπλησα τὸν Ἐφραὶμ καὶ ἐπεγεργῶ τὰ τέκνα σου Σιών, ἐπὶ τὰ τέκνα τῶν Ἑλλήνων καὶ ψηλάφῃσέ σε ὡς ρομφαίαν». Πρβλ. καὶ Ἰερεμ. 24(46), 16.—27(50), 16-35.—32(25), 20.

Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν δεδομένων τούτων τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἐπιτρέπεται συμπερασματικῶς νὰ λεχθῆ ὅτι ἡ μεγάλη συμβολὴ τῆς προχριστιανικῆς Ἑλλάδος καὶ εἰδικώτερον τοῦ ἐκπολιτιστικοῦ ἔργου τῶν Ἑλλήνων βασιλείων τῆς Μακεδονικῆς Δυναστείας συνοψίζεται²². α) εἰς τὴν εὐρύτεραν συνειδητοποίησιν τῆς πνευματικῆς ἐνότητος ὄλων τῶν λαῶν τῆς γῆς, τῆς μιᾶς οἰκουμένης· β) εἰς τὴν συναίσθησιν τῆς ἀνάγκης συναδελφώσεως πάντων τῶν λαῶν, ὡς ταύτην ὑπηγόρευεν ἡ ἑλληνικὴ παιδεία²³. καὶ γ) εἰς τὸν πανανθρώπινον πόθον τῆς παγκοσμίου εἰρήνης.

22. Ἡ ἑλληνικότης τῆς Μακεδονίας μαρτυρεῖται ἀπὸ τῶν πρώτων οἰκιστῶν αὐτῆς. Κατὰ τὸν Ἡρόδοτον (Ἰστ. Γ' 56 καὶ 8,43), ὑπῆρχε «Μακεδὸν ἔθνος», οἱ ἀπόγονοι τοῦ ὁποῖου ἦσαν, ὡς πιστεύεται, οἱ πρῶτοι Μακεδόνες. Ὅρα Ἑλ. Χ. Δρανδάκη. Μεγ. Ἑλλ. Ἐγκυκλοπαιδεία, τόμ. 16, 490, ἄρθρον «Μακεδὸν ἔθνος» ὑπὸ Γ. Α. Καψάλη. Ὁ Ὅμηρος χρησιμοποιεῖ ἄπαξ μόνον τὸ ἐπίθετον «μακεδνός» (Ὀδύσεια Η' 106).

23. Ὁ Μ. Ἀλέξανδρος καὶ οἱ Διάδοχοι αὐτοῦ ἐπέτυχον διὰ τῆς ἰδρύσεως ἐβδομήκοντα προτύπων ἑλληνικῶν πόλεων εἰς τὰς χώρας τῶν κατακτηθέντων λαῶν, τὴν διάδοσιν τῆς ἑλληνικῆς παιδείας, τὴν τελείαν ἐκμάθησιν ὑπὸ τῶν περισσοτέρων κατοίκων τῶν ἄλλων ἐθνῶν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, τῶν ἐθίμων καὶ τῶν συνηθειῶν τῆς ζωῆς τῶν Ἑλλήνων. Ἡ γενομένη πρὸς τοῦτο τεραστία προσπάθεια τῶν τότε ὑπευθύνων Ἑλλήνων ὑπηγόρευσε καὶ τὴν ἀνάγκην μεταφράσεως τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης εἰς τὴν ἑλληνικὴν, πρὸς χρῆσιν αὐτῆς ὑπὸ τῶν ἐξελληνισθέντων Ἑβραίων. Οἱ ἀναλαβόντες τὸ ἔργον τοῦτο, κατὰ τὴν παράδοσιν, ἑβδομήκοντα ἐρμηνευταί, ἐπετέλεσαν αὐτὸ μετὰ ζήλον καὶ ἐνθουσιασμοῦ, ἀκριβῶς διότι συνείχεν αὐτοὺς τὸ πνευματικὸν κῦρος τῆς αἰωνίας Ἑλλάδος, ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Ὁμήρου μέχρι καὶ τῶν Πτολεμαίων. Ὁ ἐνθουσιασμὸς αὐτὸς τῶν ἑβδομήκοντα ἐρμηνευτῶν ἐπιμαρτυρεῖται καὶ διὰ τῆς ὑπ' αὐτῶν ἀντικαταστάσεως τῶν ὀνομάτων («Ἴωνες» καὶ «Κιτιεῖς» μὲ τὰ ὀνόματα («Ἑλλὰς») (Ζαχ. 9,13. Ἦσ. 66, 19. Ἰεζ. 27,13. Δανιήλ 1,2.-1 Μακκ. 1,1. 8,9, καὶ «Ἑλληνες») (Ἰωήλ 4,6. Δανιήλ 8,21.11,20. 1 Μακκ. 1,10,6,2.8,8 καὶ 18). Τὸ ὄνομα «Ἑλληνες» ὑπάρχει καὶ εἰς τὸ ἑβραϊκὸν κείμενον τοῦ τελευταίου τούτου χωρίου τοῦ βιβλίου 1 Μακκ. 8,18. Πρβλ. τὸ ἄρθρον «Janan» τῶν ἐρευνητῶν Α. Η. Sayce καὶ D. S. Margoliouth, εἰς J. Hastings, μν. ἔργ. 2, 552B-553A. Οἱ ἑβδομήκοντα ἐρμηνευταὶ ἐχρησιμοποίησαν καὶ τὸ ἐπίθετον «ἑλληνικός» εἰς τὰ χωρία Ἰερ. 26 (46), 16.—27(50), 16—1 Μακκ. 1,10, εἰς τὸ ἑβραϊκὸν κείμενον, τῶν ὁποίων οὐδεμία ὑπάρχει ἀντίστοιχος λέξις. Οἱ αὐτοὶ ἐρμηνευταὶ χρησιμοποιοῦν ἀκόμη καὶ τὸν συνήθη διὰ τὴν ἐποχὴν των ὄρον («Ἑλληνισμός»). Ὁ ὄρος οὗτος ἀπαντᾷ εἰς τὸ 2 Μακκ. 4,13, τὸ ὁποῖον, ὡς γνωστόν, πρωτοτύπως ἐγράφη ἑλληνιστί. Εἰς τὸ αὐτὸ βιβλίον (6,8) χρησιμοποιεῖται καὶ τὸ οὐσιαστικὸν («Ἑλληνίς»). Κατὰ τὸν F. C. Conybeare, ἄρθρον «Greece-Hellenism» (James Hasting's, μν. ἔργ. 2, 260B), οἱ ἑβδομήκοντα ἐρμηνευταὶ ἐχρησιμοποίησαν καὶ τὸν ὄρον («τὰ ἔθνη») ἀντὶ τοῦ ὀνόματος («Ἑλληνες»). Πρὸς τούτοις παρατηρεῖται ὅτι καὶ ὁ Αἰσχύλος ἀντεκαθίστα τὸ ὄνομα «Κιτιεῖς» διὰ τοῦ ὀνόματος («Ἑλληνες»). Ὅρα Αἰσχύλου, Πέρσαι 176-178 καὶ 563.

Β' Η ΠΑΡΟΥΣΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΒΙΣ ΤΟ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ ΤΟΥ ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ

1. Αί μαρτυρίαι τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ περὶ τῆς ἀναπληρώσεως τοῦ περιουσίου λαοῦ τοῦ Θεοῦ ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος.

Τὰ ὅσα ἐλέχθησαν περὶ τῆς ἀναπληρώσεως τῆς θείας ἀποστολῆς τοῦ περιουσίου λαοῦ τοῦ Θεοῦ ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος ἐπεσφράγισεν ὁ Θεάνθρωπος Ἰησοῦς Χριστὸς μὲ πολλὰς ἐκφράσεις του. Προέχει τούτων ἡ ἀπάντησίς Του πρὸς τοὺς δύο μαθητάς Του, Φίλιππον καὶ Ἀνδρέαν, «Νῦν ἐδοξάσθη ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου», ὅταν ἐκεῖνοι τοῦ ἀνήγγειλαν ὅτι κάποιοι Ἕλληνες ζητοῦν νὰ τὸν γνωρίσουν (Ἰωάν. 12, 20-23)²⁴. Ἰδιαιτέραν ἀξίαν ἔχει ἡ μετὰ ἀπὸ ἐξήντα περίπου χρόνια καταγραφὴ αὐτῆς τῆς ἀπαντήσεως ὑπὸ μόνου τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου, ὁ ὁποῖος ἔζη τότε, ὡς ὁ κατ' ἐξοχὴν συντομιστὴς τοῦ ἔργου τῆς Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας, τὰς πρὸς τὸν Θεὸν δοξολογίας τῶν Ἑλλήνων Χριστιανῶν τῶν ἐπὶ τὰ Ἐκκλησιῶν τῆς Μ. Ἀσίας.

Αὐτὴ ἀκριβῶς ἡ ἔνθεος δοξολογία τῶν χριστιανικῶν κοινοτήτων τῆς τότε Ἑλλάδος πρὸς τὸν Σωτῆρα Χριστὸν ἐπηρέασεν ἀποφασιστικῶς τὸν Εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην εἰς τὴν ὑπ' αὐτοῦ θεολογικὴν διατύπωσιν τῶν ἀληθειῶν τοῦ Εὐαγγελίου του μὲ ἔντονον τὸν ἑλληρικὸν χρωματισμὸν αὐτῶν. Ἄλλως δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐρμηνευθῇ τὸ πῶς πρῶτος ὁ Εὐαγγελιστὴς οὗτος ἐθεολόγησεν ἐπὶ πολλῶν βασικωτάτων θεμάτων τῆς καθαρᾶς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας, χωρὶς ποσῶς νὰ παρεκκλίνῃ

24. Ἰωάν. 12,20: «Ἦσαν δὲ Ἕλληνές τινες ἐκ τῶν ἀναβαινόντων εἰς τὴν ἑορτήν». Ἡ ὅλη διατύπωσις συνηγορεῖ ὑπὲρ τῆς παρουσίας Ἑλλήνων σεβομένων τὸν Θεὸν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, προσώπων δηλαδὴ τὰ ὁποῖα εἶχον προσηλυτισθῆ εἰς τὸν ἰουδαϊκὸν μονοθεισμόν. Ἡ ἀωνυμία αὐτῶν μαρτυρεῖ πιθανότατα ὅτι πρόκειται ἀσφαλῶς περὶ ἐπισήμων ἀνδρῶν, καὶ ὅτι αὐτὴ ἐξυτηρέτει εἰδικόν τινα λόγον. Ἡ ἀωνυμία αὐτῶν ὑπενθυμίζει τὴν ἀωνυμίαν τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ εἰς ἀμφοτέρα τὰ ἔργα αὐτοῦ, τὸ Εὐαγγέλιόν του καὶ τὰς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων, ὡς καὶ εἰς τὴν δευτέραν πρὸς Κορινθίους Ἐπιστολὴν τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, εἰς τὸ χωρίον τῆς ὁποίας 8,18 ὁ Παῦλος σαφῶς ἀναφέρεται εἰς τὸν Λουκᾶν «... συνεπέμφαμεν δὲ μετ' αὐτοῦ τὸν ἀδελφόν, οὗ ὁ ἔπαινος ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ». Πρβλ. καὶ στίχον 12,18. Τὸ ὄνομα τοῦ Λουκᾶ ἀναφέρει ὁ Παῦλος τρεῖς φορὰς εἰς τὰς ἐπιστολάς του (Κολοσ. 4, 14. 2 Τιμ. 4,11. Φιλήμ. 14). Τοῦτο ἐμμέσως ὑποδηλοῦται καὶ εἰς τὸ βιβλίον τῶν Πράξεων τῶν Ἀποστόλων διὰ τῶν γνωστῶν ὡς «Ἡμεῖς ἐδαφίω» (16,11-16. 20,5-21,26. 27,1-28,16), εἰς τὰ ὁποῖα μαρτυρεῖται ἡ συνεργασία ἀμφοτέρων. Πρβλ. Μ. Α. Siotis, *Luke the Evangelist as St. Paul's Collaborator*, εἰς τόμον: «*Neues Testament und Geschichte. Historisches Geschehen und Deutung im Neuen Testament*. Oscar Cullmann zum 70. Geburtstag. Hrsg. von Heinrich Baltensweiler und Bo-Reicke, Zürich - Tübingen 1972, 105-111. Μ. Α. Σιώτου, Ὁ Εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς καὶ ἡ πόλις τῶν Φιλιππῶν (Περιοδικὸν «Ἐκκλησιαστικὸς Φάρος»), Ἀλεξάνδρεια 1984, τόμος 65-66.

ἀπὸ τὸ οὐσιαστικὸν νόημα τῶν ἀληθειῶν τοῦ Εὐαγγελίου. Παραδείγματα τοῦ ἐλληνικοῦ χρωματισμοῦ τῆς θεολογίας τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου εἶναι ἀναντιρρήτως τὰ ὅσα ἔγραφε περὶ τοῦ «Λόγου τοῦ Θεοῦ» καὶ τῆς θείας ἐνσαρκώσεως (Ἰωάν. 1, 1-14 κ.λπ.), περὶ τοῦ νοήματος τῆς ζωῆς, περὶ τῆς ἀξίας τοῦ φωτός τῆς θείας γνώσεως, καὶ περὶ τῆς ἀληθείας. Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς καὶ ἐχαρακτηρίσθη τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Ἰωάννου ὡς τὸ κατ' ἐξοχὴν Εὐαγγέλιον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος²⁵.

Τὴν ἀναπλήρωσιν τῆς θείας ἀποστολῆς τοῦ Ἰσραὴλ εἰς τὸν κόσμον ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος ὑπανίχθη ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ διὰ τῶν παραβολῶν τοῦ Ἀσώτου (Λουκ. 15, 11-32), τῶν δύο ἀδελφῶν, τοὺς ὁποίους ὁ πατὴρ των ἀπέστειλεν νὰ ἐργασθοῦν εἰς τὸν ἀμπελῶνα του (Ματθ. 21, 28-31), καὶ τῶν ἀχρείων γεωργῶν (Ματθ. 21, 33-41, Μρκ. 12, 1-12, Λκ. 20, 9-19). Χαρακτηριστικοὶ εἶναι οἱ λόγοι τοῦ Χριστοῦ, μὲ τοὺς ὁποίους κατέκλεισε τὴν τελευταίαν ταύτην παραβολήν· «... καὶ τὸν ἀμπελῶνα ἐκδώσεται ἄλλοις γεωργοῖς, οἵτινες ἀποδώσουσιν αὐτῷ τοὺς καρποὺς ἐν τοῖς καιροῖς αὐτῶν».

Καὶ αὐτὴ ἡ θαυμαστὴ κλήσις τοῦ Ἀποστόλου Παύλου ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν ἀποκλειστικῶς διὰ τὸν ἐκχριστιανισμὸν τῶν «Ἑθνῶν», κατὰ πρότερον δὲ λόγον τῶν Ἑλλήνων, ἀποτελεῖ ἰσχυρὰν μαρτυρίαν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ περὶ τῆς ἀναπληρώσεως τῆς ἀποστολῆς τοῦ περιουσίου λαοῦ τοῦ Θεοῦ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων²⁶. Ὑπογραμμίζεται ὅτι ὁ Παῦλος ἴδρυσεν τὰς περισσοτέρας Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ εἰς τὰς μέχρι τῆς μικρασιατικῆς καταστροφῆς ἀκμαζούσας πόλεις τῆς Ἑλλάδος²⁷.

25. Ὑποστηρίζεται ὅτι ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος «Θεολόγος» τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος ἐθεολόγησεν ἐπὶ τῶν θεμάτων τῆς ἐλληνικῆς φιλοσοφίας περὶ «Λόγου», «ζωῆς», «φωτός», «γνώσεως» καὶ «ἀληθείας», ὥστε νὰ προβληθῇ δι' αὐτοῦ ὁ Θεάνθρωπος Ἰησοῦς Χριστὸς ὡς ὁ μόνος ἐνσαρκωθεὶς «Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ», ὡς ἡ πηγὴ τῆς ἀληθοῦς αἰωνίου ζωῆς, ὡς τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, τὸ φωτίζον πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον, ὡς ἡ τελεία γνώσις τοῦ Θεοῦ Πατρὸς (Ἰωάν. 1, 18, 14, 7 καὶ 17), καὶ ὡς ἡ ὑπερτάτη ἀλήθεια (Ἰωάν. 14, 6, 15, 26, 16, 13 κ.λπ.).

26. Πράξ. 13, 47. Πρβλ. Ρωμ. 11, 13. Γαλ. 2, 8-9. Πράξ. 9, 15, 22, 15, 26, 17-19.

27. Ὁ Παῦλος ἴδρυσεν ἐκκλησιαστικὰς κοινότητας εἰς τὰς πόλεις Σελεύκειαν καὶ Σαλαμίνα τῆς Κύπρου (Πράξ. 11, 19, 13, 4-5), Ἀντιόχειαν τῆς Συρίας (Πράξ. 11, 22-26), Ἰκόνιον, τὴν πατρίδα τοῦ Τιμοθέου (Πράξ. 14, 6-8 καὶ 16), Λέβηνην (Πράξ. 14, 20, 16, 1), Τρωάδα (Πράξ. 16, 8-9, 20, 7-10), Νεάπολιν (Κοβαλίαν) καὶ Φιλίππους (Πράξ. 16, 11-40, 20, 3-6), Θεσσαλονίκεν (Πράξ. 17, 1), Βέροικον (Πράξ. 17, 10-14), Ἄσσον (Πράξ. 20, 14). Κῶ, Ρόδον καὶ Πάταρα (Πράξ. 21, 1), Κρήτην (Πράξ. 27, 7, 13 καὶ 21), Μελίτην = Κεφαλληνίαν (Πράξ. 24, 1, 27, 27: «Ὡς δὲ τεσσαρασκαίδεκάτῃ νῆξ ἐγένετο διαφορομένων ἡμῶν ἐν τῷ Ἀδριά...»), καὶ Νικόπολιν τῆς Πρεβέζης (Τίτ. 3, 12).

2) Ἡ προσωπικὴ μαρτυρία τοῦ Ἀποστόλου Παύλου.

Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἐκφράζει εἰς πολλὰ χωρία τῶν Ἐπιστολῶν του καὶ τὴν προσωπικὴν του πεποίθησιν περὶ τῆς ἀναθέσεως εἰς τοὺς Ἕλληνας τῆς διαφυλάξεως καὶ μεταδόσεως τῶν ἀληθειῶν τοῦ Εὐαγγελίου. Κατηγορηματικώτερον ὁ Παῦλος ἐκφράζει τὴν πεποίθησίν του ταύτην εἰς δύο χωρία τῆς πρὸς Ῥωμαίους Ἐπιστολῆς, εἰς τὰ ὁποῖα χρησιμοποιεῖ, εἰς μὲν τὸ πρῶτον (9,25) τὰ λόγια τοῦ Προφήτου Ὡσηὲ (2,25), «Καλέσω τὸν οὐ λαόν μου καὶ τὴν οὐκ ἠγαπημένην μου», καὶ εἰς τὸ δεύτερον (10,20) τὰ λόγια τοῦ Προφήτου Ἡσαΐου (65,1), «Εὐρέθην τοῖς ἐμὲ μὴ ζητοῦσιν, ἐμφανῆς ἐγενόμην τοῖς ἐμὲ μὴ ἐπερωτῶσιν». Τὴν αὐτὴν πεποίθησιν ἐκφράζει ὁ Παῦλος καὶ διὰ τῆς παρομοιώσεως τοῦ ἐμβολιασμοῦ τῆς ἀκάρπου πλέον «καλλιελαίας» διὰ τοῦ ἐνκεντριζομένου εἰς τὸν κορμὸν τῆς βλαστῶν «ἀγριελαίας», μετὰ τὴν ἀποφύλωσιν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἀκάρπων κλάδων του (Ῥωμ. 11,17-21).

Αὐτὴ ἡ πεποίθησις τοῦ Παύλου τὸν καθιστᾷ λίαν προσεκτικόν, ὡσάκις ἀναφέρεται εἰς τὰ χάρισμα ἐκεῖνα τῶν Ἑλλήνων, τὰ ὁποῖα τοὺς ἀναδεικνύουν ἀξίους ἀναπληρωτὰς τοῦ περιουσίου λαοῦ τοῦ Θεοῦ. Ὡς πρῶτιστον τούτων ἀναγνωρίζει ὁ Παῦλος τὴν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἐπίμονον ἐκζήτησιν τῆς ἀληθοῦς σοφίας. Εἰς τὴν πρὸς Κορινθίους πρώτην Ἐπιστολὴν (1,22) γράφει· «Ἕλληνες σοφίαν ζητοῦσι», διὰ τὰς πληροφορήσει ὅτι διὰ τοῦ κηρύγματός του τοὺς προσφέρει «Χριστὸν Θεοῦ δύναμιν καὶ Θεοῦ σοφίαν» (1,24). Τοῦτο σημαίνει ὅτι ὁ θεάνθρωπος Ἰησοῦς Χριστὸς ἀπεδείχθη διὰ τοῦ σταυρικοῦ θανάτου Του «σοφία ἡμῖν ἀπὸ Θεοῦ, δικαιοσύνη τε καὶ ἁγιασμὸς καὶ ἀπολύτρωσις», διὰ σύμπαν τὸ ἀνθρώπινον γένος (1 Κορ. 1,30). Διὰ τῆς τελευταίας ταύτης φράσεώς του ὁ Παῦλος ὑπογραμμίζει τὴν πανανθρώπινην ὑπαρξιακὴν ἀξίαν τοῦ σταυρικοῦ θανάτου τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἡ ὁποία σημαίνει ὅτι ὁ θάνατος οὗτος ἀποτελεῖ τὴν ὑπερτάτην καὶ μόνην ἀληθινὴν σοφίαν τοῦ πανσόφου Θεοῦ. Ἀκριβῶς διότι δι' αὐτοῦ τοῦ θανάτου καθίσταται δυνατὴ ἡ σωτηρία σύμπαντος τοῦ ἀνθρώπινου γένους ἀπὸ τὰς δυνάμεις τοῦ κακοῦ. Αὐτὴ καὶ μόνη ἡ θυσία τῆς ζωῆς τοῦ Θεοανθρώπου ἐκφράζει τὴν ἀδιάπτωτον ἀγάπην τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ πρὸς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. Κατὰ τὸν Ἀπόστολον Παῦλον, οὕτω πρέπει καὶ ἡ σοφία τῶν ἀνθρώπων νὰ ἐξυπηρετῇ μόνον τὰς ἀνάγκας καὶ τὸ πνευματικὸν συμφέρον πάντων.

Ὡς δεύτερον πνευματικὸν χάρισμα τῶν Ἑλλήνων ἀναγνωρίζει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος τὴν θεοσεβείαν των, τὴν ὁποίαν ἐκφράζει ἐπὶ τὸ πνευματικώτερον ὁ βωμὸς «τοῦ ἀγνώστου Θεοῦ» πρὸ τοῦ Ἀρείου Πάγου (Πραξ. 17,22-23). Τὴν ὑπαρξιν τοῦ βωμοῦ τούτου ἐκμεταλλεύεται ὁ Παῦλος, διὰ τὰς πληροφορήσει, ὅτι «Ὁ οὐκ ἀγνοοῦντες εὐσεβεῖτε, τοῦτο ἐγὼ καταγγέλλω ὑμῖν».

Ὡς τρίτον χάρισμα τῶν Ἑλλήνων ἀναγνωρίζει ὁ Παῦλος τὴν ἀγάπην των πρὸς τὴν ἐλευθερίαν, τὴν ὁποίαν καὶ θεωρεῖ ὡς ἔκφρασιν τῆς εἰς αὐτοὺς παρουσίας τοῦ πνεύματος τοῦ Θεοῦ· «Ὁὐ δὲ τὸ πνεῦμα Κυρίου ἐλευθερία» (2 Κορ. 3,17, πρβλ. Ρωμ. 8,2. Γαλ. 5,1 καὶ 13). Κατὰ τὸν Ἀπόστολον Παῦλον, ἡ ἐλευθερία τοῦ ἀνθρώπου εἶναι τὸ πρὸς αὐτὸν θεῖον δῶρον τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ, πρέπει δὲ καὶ ὁ ἴδιος νὰ τὴν χρησιμοποιοῖ πάντοτε πρὸς ἔκφρασιν τῆς προσωπικῆς του ἀγάπης πρὸς πάντας. Ἡ καλὴ χρῆσις τῆς ἀτομικῆς ἐλευθερίας εἶναι πρᾶξις συνέσεως καὶ σωφροσύνης (Ρωμ. 12,3. 2 Κορ. 5,13), διότι μόνον δι' αὐτῆς ἐδραιώνεται ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων.

3. Ἡ μαρτυρία τῶν Ἑλλήνων συνεργατῶν τοῦ Ἀποστόλου Παύλου.

Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἦτο φυσικὸν νὰ δεχθῆ ὡς ἀπόστολος τῶν Ἑθνῶν καὶ Ἑλληνας καὶ φιλέλληνας συνεργάτας. Οἱ τότε φιλέλληνες ἦσαν κατὰ κανόνα οἱ διὰ τῆς οἰκουμενικῆς πολιτικῆς τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν Διαδόχων αὐτοῦ ἐξελληνισθέντες Ἰουδαῖοι τῆς ἀνὰ τὸν κόσμον διασπορᾶς. Ἡ οἰκουμενικὴ ἐκπολιτιστικὴ ἐκείνη πολιτικὴ εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὸν λεγόμενον «Πανθηρησκειακὸν Συγκρητισμόν». Πρόκειται δηλαδὴ περὶ τῆς ἐκτιμῆσεως τῶν θρησκευτικῶν ἐκείνων στοιχείων πασῶν τῶν τότε θρησκειῶν, τὰ ὁποῖα προέβαλλον τὴν κοινὴν πίστιν εἰς τὸν ἕνα καὶ μόνον ἀληθινόν Θεόν, τὸν Ὑψιστον Θεόν, τὸν Θεὸν τοῦ Ἰσραήλ. Διὰ τῆς πίστεως ταύτης ἀνεδέιχθησαν ἐκ μὲν τῶν Ἑλλήνων οἱ προσήλυτοι καὶ οἱ σεβόμενοι τὸν Θεόν, ἐκ δὲ τῶν Ἑβραίων τῆς διασπορᾶς οἱ φιλελεύθεροι ἑλληρισταὶ Ἰουδαῖοι²⁸.

28. Φίλωνος, Ἀρετῶν πρῶτον, δ ἐστὶ τῆς αὐτοῦ Πρεσβείας πρὸς Γάϊον, 36, 277-284, ἔκδ. L. Cohn - P. Wendland, Berlin, 1915, vol. VI, 206-207. Ἐνταῦθα γίνεται λόγος περὶ τῶν ἀπανταχοῦ τῆς γῆς ἑλληριστῶν Ἰουδαίων, οἱ ὁποῖοι, ἐνῶ ἔζων κατὰ τὰς συνθηκὰς καὶ τὰ ἔθιμα τῶν Ἑλλήνων, προσέβλεπον πάντοτε μετὰ ἐντόνου ζήλου καὶ νοσταλγίας πρὸς τὰ Ἱεροσόλυμα, ἐμπνεόμενοι ἀπὸ τὰς συνδεόμενας μετὰ τῆς πόλεως ταύτης ἱστορικὰς παραδόσεις περὶ τοῦ Μεσσίου Λυτρωτοῦ. Ὁ Παῦλος, ἔχων συνείδησιν τῆς (οἰκουμενικότητος) τοῦ Ἐδαγγελίου τῆς ἐν Χριστῷ σωτηρίας, ἐπεσκέπτετο τὰς ὑπαρχούσας εἰς ἐκάστην πόλιν τοῦ ἱεραποστολικοῦ ἔργου του «Συναγωγὰς», ἢ τοὺς προϊσταμένους τῶν κατὰ πόλεις Ἰουδαϊκῶν κοινοτήτων (Πραξ. 13,4-5, 14-43, 18,4,19,8). Δι' αὐτῶν ἐγνώριζε καὶ τοὺς ἐκεῖ τυχὸν ὑπάρχοντας προσηλύτους καὶ τοὺς σεβομένους τὸν Θεὸν τοῦ Ἰσραήλ. Συντόμως δὲ ἀπεστρέφετο τοὺς Ἰουδαίους, τοὺς δυστροποῦντας πρὸς τὸ κήρυμά του, λέγων πρὸς αὐτούς· «Ἔμιν ἦν ἀναγκαῖον πρῶτον λαληθῆναι τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ ἐπειδὴ ἀπωθεῖσθε αὐτὸν καὶ οὐκ ἀξίους κρίνεται ἑαυτοὺς τῆς αἰωνίου ζωῆς, ἰδοὺ στρεφόμεθα εἰς τὰ ἔθνη». (Πραξ. 13,46-47,16,14,17,4,17,19,1-10).

Ἐκ τῶν πρώτων ἀναφέρονται καθαρῶν οἱ Ἕλληνες συνεργάται τοῦ Παύλου· α) οἱ Μακεδόνες Ἀρίσταρχος ὁ Θεσσαλονικεὺς καὶ Σώπατρος Πύρρου, ὁ Βεροιαῖος (Πραξ. 19,29. 20,4. 27,2)· β) ἐξ Ἐφέσου οἱ Τυχικὸς καὶ Τρόφιμος (Πραξ. 20,4. Ἐφεσ. 6,21)· γ) ἐκ Λύστρων τῆς Λυκίας ὁ στενότερος συνεργάτης του Τιμόθεος (Πραξ. 16,1-2. 21,28. 1 Κορ. 16,10-11). Οὗτος ἦτο υἱὸς Ἑλλήνος πατρὸς καὶ Ἰουδαίας Μητροῦς²⁹.

Ὁ διασημότερος τῶν Ἑλλήνων συνεργατῶν τοῦ Παύλου ὑπῆρξεν ὁ ἰατρός καὶ Ἐδαγγελιστὴς Λουκᾶς. Οὗτος κατήγετο ἀπὸ τὴν Ἀντιόχειαν τῆς Συρίας, πιθανότατα δὲ ἦτο ἀπόγονος τῶν κατὰ τοὺς ἐλληνιστικὸς χρόνους ἐκεῖ ἐγκατασταθέντων Μακεδόνων. Οὗτος παρουσιάζεται ὄχι μόνον ὡς ἐπιστήμων ἰατρός, ἀλλὰ καὶ ὡς ὁ κατ' ἐξοχὴν Ἕλλην λόγιος καὶ ἔμπειρος κοσμοπολίτης, θεραπευτὴς σωματικῶν, ψυχικῶν καὶ πνευματικῶν ἀναγκῶν. Θὰ ἐπετρέπετο νὰ χαρακτηρισθῆ ὡς ὁ καλύτερος ἐκπρόσωπος τῆς Ἑλλάδος κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους τῆς ἐπὶ τῆς γῆς παρουσίας τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Οὗτος συνέβαλε διὰ τῶν ἀνεπτυγμένων ἐλληνικῶν πνευματικῶν χαρισμάτων του, διὰ τῶν εὐρυτάτων γνώσεών του, καὶ τοῦ ἱατρικοῦ ἐπαγγέλματός του, εἰς τὸ ἱεραποστολικὸν ἔργον τοῦ Παύλου, ὅσον οὐδεὶς ἄλλος.

Ἡ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα περὶ τοῦ προσώπου καὶ τοῦ ἔργου του ἀντιμετωπίζει πολλὰ καὶ δυσεπίλυτα προβλήματα. Τὸ μεγαλύτερον τούτων εἶναι ἡ ἀποσιώπησις τοῦ ὀνόματός του καὶ εἰς τὰ δύο μνημειώδη ἔργα του, τὸ Ἐδαγγέλιόν του καὶ τὰς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων, τὰ ὁποῖα ἀφιέρωσε πρὸς διάδοσίν των εἰς τὸν ἀριστοκράτην Ῥωμαῖον χριστιανὸν «Κράτιστον Θεόφιλον». Ἡ ἀποσιώπησις αὕτη, ὡς καὶ ἡ ἀνώνυμος ἱατρικὴ, κοινωνικὴ καὶ οἰκονομικὴ προσφορά του εἰς τὰς ἐκκλησιαστικὰς κοινότητας τῆς ἐκάστοτε διαμονῆς του (1 Κορ. 10, 32-33. 2 Κορ. 8, 18-24) ἐξυπηρετεῖ ἀσφαλῶς σοβαρὸν τινα λόγον. Καὶ ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἰσχύει τὸ ἀπόφθεγμα τοῦ φιλοσόφου Ἡρακλείτου· «Ἀρμονίη ἀφανῆς φανερῆς κρείττων»³⁰.

Ἡ μεγάλη προσωπικότης τοῦ Λουκᾶ καὶ ἡ πολύτιμος προσφορά του εἰς τὸ ἔργον τῆς διαδόσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ ὑπαγορεύουν τὴν ἀναζήτησίν του μεταξὺ ἐκείνων τῶν Ἑλλήνων, οἱ ὅποιοι ἐζήτησαν ἀπὸ τοὺς Ἀποστόλους Φίλιππον καὶ Ἀνδρέαν νὰ τοὺς παρουσιάσουν εἰς τὸν Χριστὸν (Ἰωάν. 12,20-23). Εἰς τὴν ἀναγνώρισιν ταύτην βοηθεῖ καὶ ἡ ἐπὶ μόνου τοῦ Ἐδαγγελιστοῦ Λουκᾶ διήγησις τῆς μετὰ τοῦ ἀναστάντος Χριστοῦ συνοδοιπορίας πρὸς Ἐμμαοῦς (Ακ. 24,13-32) τῶν δύο ἐκείνων

29. Οἱ μικτοὶ γάμοι ἦσαν συνήθεις μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Ἑβραίων (1 Κορ. 7,12-14).

30. Ὁρα Hermann Diels, *Die Fragmente der Vorsokratiker, griechisch und deutsch*. Hrsg von Walter Kranz. 12. Aufl. Dublin-Zürich, vol. I, 162, 10: Ἡρακλείτου, Fragment 54.

μαθητῶν, τοὺς ὁποίους ἡ ἀρχαία ἐκκλησιαστικὴ παράδοσις κατονομάζει «Λουκᾶν καὶ Κλεόπαν».

Πρέπει νὰ τονισθῇ ὅτι ὁ Εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς ἔθεσεν μὲ τὰ ὅσα ἐκθέτει εἰς τὸ Εὐαγγέλιόν του καὶ τὰς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων, περὶ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς πρώτης Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας, ἀκτινοβόλον καὶ φωσφορίζουσαν τὴν σφραγίδα τῆς Ἑλλάδος. Ἐὰν ὁ Ἕλλην Εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς δὲν ἔγραφε τὰ δύο ἔργα του, ὁ χριστιανικὸς κόσμος θὰ ἔστερεῖτο βασικωτάτων ἱστορικῶν πληροφοριῶν περὶ τῆς ἐνσαρκώσεως τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ καὶ περὶ τῆς ἀναπτύξεως τῆς πρώτης Ἐκκλησίας, καὶ τῆς ἐπεκτάσεώς της ἀπὸ Ἱεροσολύμων μέχρι Ρώμης.

4. Ἡ μαρτυρία τῶν ἑλληνιστῶν Ἰουδαίων.

Ὁ Ἰησοῦς Χριστός, ἂν καὶ κατὰ σάρκα κατήγετο ἀπὸ τὴν Βηθλεὲμ τῆς Ἰουδαίας καὶ προήρχετο ἀπὸ τοὺς ἀπογόνους τοῦ Βασιλέως Δαυὶδ, ἐγκατεστάθη εἰς τὴν «Γαλιλαίαν τῶν Ἐθνῶν», ἤρχισε δὲ τὴν δημοσίαν δρασίμην του ἀπὸ τὴν πρωτεύουσαν αὐτῆς, τὴν Καπερναοῦμ, τὴν ἑλληνίζουσαν. Συχνάκις ἐπίσης ἐπεσκέπτετο τὰς χώρας τῆς πέραν τοῦ Ἰορδάνου ἑλληνιστικῆς Δεκαπόλεως. Ἀπὸ τὴν περιοχὴν ἀκριβῶς τῆς Γαλιλαίας ἐξέλεξε τοὺς Δώδεκα Ἀποστόλους³¹, οἱ δύο τῶν ὁποίων εἶχον καθαρῶς ἑλληνικὰ ὀνόματα, ὁ Ἀνδρέας καὶ ὁ Φίλιππος, ἄλλοι δὲ τρεῖς ἐξελληνισθέντα ὀνόματα, οἱ Σίμων, Πέτρος καὶ Ἰωάννης³² (Ματθ. 10,2-5). Τὰ γεγονότα αὐτὰ μαρτυροῦν ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἐδείκνυε τὴν προτίμησίν Του πρὸς τοὺς Ἑλληνιστὰς Ἰουδαίους. Ἐξ αὐτῶν προήρχοντο αἱ τρεῖς χιλιάδες ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἀθρόως προσῆλθον εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς (Πραξ. 2,41 καὶ 4,4). Οὕτω μέχρι σήμερον ἀποδέχονται οἱ περισσότεροι τῶν πλείον ἐιδικῶν ἐρευνητῶν ὅτι ὁ ἐξελληνισμὸς τῶν τότε Ἑβραίων, κυρίως τῆς διασποράς, διηκολύνη μεγάλως τὴν προσέλευσίν των εἰς τὸν Χριστιανισμόν.

5. Ἡ μαρτυρία τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης.

Ἰσχυροτάτην μαρτυρίαν περὶ τῆς ἀναπληρώσεως τῆς εἰς τὸν κόσμον ἀποστολῆς τοῦ περιουσίου λαοῦ τοῦ Θεοῦ ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος παρέχει τέλος καὶ ἡ ἑλληνικὴ γλῶσ-

31. Πρὸβλ. *Gustav Dalman, Jesus-Joschua*, (ἀνατύπωσις) Darmstadt, 1967, 5. Ἑλληνικὰ εἶναι ἐπίσης ὅλα τὰ ὀνόματα τῶν ἐπὶ Διακόνων (Πραξ. 6, 5-6), τοῦ Φαρισαίου Νικοδήμου (Ἰωάν. 3,1), καὶ τοῦ στενοῦ συνεργάτου τοῦ Παύλου, τοῦ Τιμοθέου.

32. *Herbert Haag*, μν. ἔργ. 708-709.

σα, εἰς τὴν ὁποίαν ἔχουν γραφῇ ὅλα τὰ βιβλία τῆς Καινῆς Διαθήκης. Ἐκεῖνο δὲ τὸ ὁποῖον ἔχει μεγάλην ἀξίαν εἶναι ἡ μοναδικὴ καταλληλότης τοῦ λεξιλογίου της, τοῦ ἐννοιολογικοῦ θησαυροῦ της, καὶ τῆς πλαστικότητος τῶν γραμματικῶν σχηματισμῶν της, προσόντα χάρις εἰς τὸ ὅποια κατέστη δυνατὴ ἡ διατύπωσις μὲ ἀπόλυτον ἀκριβειαν καὶ εὐρεῖαν περιεκτικότητα τῶν ὑπὲρ νοῦν καὶ ἔννοιαν ἀληθειῶν τοῦ Ἐθαγγελίου. Τοῦτο πιστοποιεῖται καὶ ἀπὸ ὅλας τὰς μεταφράσεις τῆς Καινῆς Διαθήκης, παλαιᾶς καὶ νεωτέρας, αἱ ὁποῖαι δὲν εἶναι εὐκόλον νὰ ἀποδώσουν τὴν ἀκριβειαν τοῦ πρωτοτύπου ἑλληνικοῦ κειμένου. Καὶ αὐτὰ ἀκόμη τὰ μορφολογικὰ φιλολογικὰ εἶδη τῶν κειμένων τῆς Καινῆς Διαθήκης, τὰ ἀποφθέγματα δηλαδή, τὰ ρητά, αἱ παραβολαί, αἱ παρομοιώσεις, αἱ ὁμιλίαι, αἱ περιγραφαί, αἱ διηγήσεις θαυμάτων, πράξεων κλπ. εἶναι κατὰ κύριον λόγον ἑλληνικά, ὡς ἀπέδειξαν πολλοὶ εἰδικοί ἐρευνηταί³³. Πρέπει δὲ νὰ τονισθῇ ὅτι ἐξ ἀφορμῆς τῆς πρωτοτύπου καταγραφῆς τῶν βιβλίων τῆς Καινῆς Διαθήκης συνετάγησαν τόσα ἐπιστημονικὰ βιβλία περὶ τῆς φυσιογνωμίας καὶ τῆς φαινομενολογίας τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, ὅσα δὲν ἐγράφησαν δι' οὐδεμίαν ἄλλην γλῶσσαν³⁴.

Ὁρθῶς ἔχει τονισθῇ ὅτι ἡ συγγραφὴ τῶν βιβλίων τῆς Καινῆς Διαθήκης εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν δὲν ὑπῆρξε τυχαῖον γεγονός³⁵. Ἡ διαχρονικὴ ἀντοχὴ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης ἐξυπηρετεῖ καὶ τὴν ὀρθὴν κατανόησιν διὰ μέσου τῶν αἰώνων τῶν ἀληθειῶν τοῦ Ἐθαγγελίου. Ἦρχισε δὲ αὕτη διὰ τῆς ἐρμηνείας καὶ ἀναπτύξεως τῶν ἀληθειῶν τούτων πάλιν ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ. Ἡ ἐρμηνεία αὐτῶν ἐγγυᾶται τὴν ὀρθότητα τῆς πίστεως καὶ τὴν εὐκόλον ἀναγνώρισιν κάθε παρανοήσεως καὶ ἐκάστης πλάνης.

Τὴν ἀπόλυτον καταλληλότητα τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης διὰ τὴν ἀκριβῆ διατύπωσιν τῶν ὑπερφυσικῶν νοημάτων τῶν ἀληθειῶν τοῦ Ἐθαγγελίου εἶχον κατανοήσει

33. Paul Wendland, *Die urchristliche Literaturformen*. 2-3. Aufl. Tübingen, 1912, 257-405. Rudolf Bultmann, *Der Still der Paulinischen Predigt*, Göttingen 1910, Adolf Deissmann, *Licht vom Osten*. 4. Aufl. Tübingen 1923, 116-212. Eduard Norden, *Die antike Kunstprosa*, Darmstadt 1924, Bd. 2, 479-510. Werner Jäger, *Das frühe Christentum und die griechische Bildung*, Berlin 1963, 2-3, 80-81, Anm. 5. Κωνστ. Νικολακοπούλου, *Καινὴ Διαθήκη καὶ Ρητορικὴ*, Κατερίνη 1993.

34. Μ. Α. Σιώτου, Ἡ γλῶσσα τῆς Καινῆς Διαθήκης καὶ ἡ θρησκευτικὴ ἀξία τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, Ἐν Ἀθήναις 1975, 9.

35. Johan Gustav Dreussen, *Briefwechsel*. Hrsg. von Rudolf Hübner, Berlin-Leipzig 1929, Bd. I, 70. Ad. Deissmann, ἔνθ' ἀν. 50: «Mit einem aramaischen Evangelienbuch wäre das Christentum palästinische Sekte geblieben». W. Jäger, ἔνθ' ἀν. 2-3.

ἤδη ἀπὸ τοῦ παρελθόντος αἰῶνος πολλοὶ ἐκ τῶν ξένων εἰδικῶν ἐρευνητῶν³⁶. Κατὰ τὴν δεκαετίαν δὲ μεταξὺ τοῦ 1920 καὶ 1930 προεβλήθη ὑπὸ τῶν ἀρμοδιωτέρων ὡς ἐπιτακτικὴ ἢ ἀνάγκη ἐρεῦνης τῆς ἱστορίας χρήσεως ἐκάστης τῶν 5436 ἑλληνικῶν λέξεων τῆς Καινῆς Διαθήκης, ἀπὸ τῶν πρώτων κειμένων τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος μέχρι καὶ τῶν χρόνων τῶν μεγάλων Πατέρων τῆς ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας³⁷. Τὸ δύσκολον τοῦτο ἐργεῖον ἀνέλαβεν ὁ καθηγητὴς τῆς Καινῆς Διαθήκης Gerhard Kittel, μετὰ τοῦ τότε βοηθοῦ του καὶ μετέπειτα καθηγητοῦ καὶ συνεχιστοῦ τοῦ αὐτοῦ ἔργου Gerhard Friedrich. Οὗτοι ἐξέδωκαν, μὲ τὴν συνεργασίαν 100 καὶ πλέον Γερμανῶν καὶ ἄλλων ἐρευνητῶν, τὸ γνωστὸν εἰς ἅπαντα τὸν θεολογικὸν κόσμον «Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament». Τοῦτο ἀποτελεῖται ἀπὸ 10 τόμους μεγάλου τετάρτου σχήματος καὶ 10.790 σελίδας. Ἡ ἔκδοσίς του διήρκεσε 46 ἔτη (1933-1979). Εἰς αὐτὸ ἐξετάζεται κατὰ γραμματικὰς οἰκογενείας ἡ ἱστορία ὄλων τῶν ἑλληνικῶν λέξεων τοῦ κειμένου τῆς Καινῆς Διαθήκης μὲ ἄμεσον συσχέτισιν πρὸς τὰς ἐννοίας τῶν ἀντιστίχων ἑβραϊκῶν λέξεων. Οὕτω διακριβοῦνται ἡ ἐκάστοτε ἐννοια, τὴν ὁποίαν ἐκφράζει κάθε φράσις τοῦ κειμένου τῆς Καινῆς Διαθήκης. Ἰδιαιτέρον ἐνδιαφέρον παρουσιάζουν αἱ ὄλως νέαι χριστιανικαὶ ἐννοιαί, μὲ τὰς ὁποίας χρησιμοποιοῦν οἱ συγγραφεῖς τῶν βιβλίων αὐτῆς τὰς παλαιὰς ἑλληνικὰς λέξεις³⁸.

Ἐνδεικτικῶς ἀναφέρονται ἐνταῦθα μόνον δύο παλαιαὶ λέξεις μὲ ὄλως νέον, καθαρῶς χριστιανικόν, νόημα. Αἱ λέξεις αὐταὶ εἶναι «Ἐθαγγέλιον» καὶ «Ἐκκλησία». Τὸ καθαρῶς νέον χριστιανικὸν νόημα τῆς πρώτης ἐκφράζει οὐχὶ κάποιαν καλὴν ἀγγελίαν, ἀλλ' αὐτὸ τοῦτο τὸ πρόσωπον τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ³⁹. Τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ μὲ τὴν λέξιν «Ἐκκλησία». Ταύτης τὸ καθαρῶς χριστιανικὸν νόημα δὲν σημαίνει κάποιαν ἐπὶ τὸ αὐτὸ σύναξιν τῶν Χριστιανῶν, ἀλλὰ τὴν ἐπὶ τῆς γῆς μυστικὴν παρουσίαν τοῦ

36. Μ. Α. Σιώτων, ἔνθ' ἂν. 15.

37. Gerhard Friedrich, Zur Wortgeschichte des «Theologischen Wörterbuchs zum Neuen Testament. G. Kittel's, Th Wrb zNT, Stuttgart 1978, Bd. X, I, 41-52.

38. Μ. Α. Σιώτων, ἔνθ' ἂν. 21-22.

39. Ὅρα Πλάτωνος, Ἐπολογία 31α: «... εἶτα τὸν λοιπὸν βίον καθεύδοντες διατελοῖτε ἂν, εἰ μὴ τινα ἄλλον ὁ Θεὸς ὑμῖν ἐπιπέμψειεν κηδόμενος ὑμῶν». Πρβλ. Gerhard Friedrich, «Ἐθαγγέλιον», ἄρθρον εἰς G. Kittel's, μν. ἔργ. Bd. II, 721, 4-722, 8 καὶ 725, 28, 726, 31. Ὑπ' αὐτὴν τὴν ἐννοίαν ἡ λέξις «Ἐθαγγέλιον» χρησιμοποιεῖται εἰς τὰ χωρία Mtθ. 24, 14.26, 13. (Μρκ. 8, 15.13, 10, 29, 16, 15. Πρβλ. G. Dalman, Die Worte Jesu, (ἀνατύπωσις), Darmstadt 1965, 78 καὶ 84· Ἐνταῦθα δηλοῦνται ὅτι ἡ ἀντίστοιχος ἑβραϊκὴ λέξις «basar», ἐχρησιμοποιεῖτο εἰς τὴν Π.Α. ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον πρὸς δήλωσιν οἷας δήποτε καλῆς ἀγγελίας.

ιστορικοῦ σώματος τοῦ θεανθρώπου Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐκεῖ, ὅπου συγκεντροῦνται ὅσοι πιστεύουν εἰς αὐτὸν (Ματθ. 18,20. 28,20. Ἐφεσ. 5,23-32)⁴⁰.

Γ'. Η ΕΛΛΑΣ ΠΑΤΡΙΣ ΚΑΙ ΦΡΟΥΡΟΣ ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΙΑΣ

Ἡ πνευματικὴ ιδιοσυγκρασία τῆς Ἑλλάδος προσέφεραν εἰς τὸν κόσμον τὰ ὅσα ἐξετέθησαν. Ἡ Ἑλλὰς συνεχίζει ἀκόμη καὶ σήμερον νὰ προσφέρει εἰς πάντας τὴν χριστιανικὴν τῆς Ὀρθοδοξίας. Τὴν πεμπτοσίαν τοῦ Ἐδαγγελίου, ὡς τὴν διετύπωσαν καὶ τὴν κατωχύρωσαν οἱ μεγάλοι Ἑλληνες Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ. Αὐτοὶ πρῶτοι κατενόησαν καὶ ἠρμήνευσαν ὀρθῶς καὶ δυναμικῶς τὰς ἀληθείας τοῦ Ἐδαγγελίου. Διότι τοὺς διέκρινεν ἡ πρὸς αὐτὰ μεγάλη πνευματικὴ συγγένεια τῆς ιδιοσυγκρασίας των. Ὡς γράφει ὁ Γκαίτε εἰς τὸν Φάουστ: «ὁμοιάξεις πρὸς τὸ πνεῦμα, τὸ ὁποῖον ἐννοεῖς»⁴¹, πὸν σημαίνει ὅτι καὶ ἐννοεῖς τὸ πνεῦμα, πρὸς τὸ ὁποῖον ὁμοιάξεις. Διὰ τῆς ἐρμηνείας καὶ ἀναπτύξεως τῶν ἀληθειῶν τοῦ Ἐδαγγελίου ὑπὸ τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας ἡ Ἑλλὰς ἔγινεν ἡ πατρίς, τὸ λύκνον, ὁ ἐγ-γυητής, καὶ ὁ φρουρὸς τῆς χριστιανικῆς Ὀρθοδοξίας.

Πολλὰ ἔχον ἤδη γραφεῖ περὶ τῆς οὐσίας, τῆς ἀξίας ἀκόμη, καὶ περὶ τῆς ἀποστολῆς αὐτῆς εἰς τὸν σύγχρονον κόσμον. Ἀπὸ ὅλα αὐτὰ οἱ Ἑλληνες δὲν πρέπει νὰ λησμονοῦν ὅτι ἡ Ὀρθοδοξία δὲν εἶναι ἀπλῶς μία θεωρητικὴ μόνον διδασκαλία, ἀλλὰ

40. Ὅλοι οἱ συγγραφεῖς τῆς Καινῆς Διαθήκης γνωρίζουν καλῶς τὴν ἐδρυτάτην χρῆσιν τοῦ ὄρον «Ἐκκλησία» εἰς τὸ ἑλληνικὸν κείμενον τῆς μεταφράσεως τῶν Ἑβδομήκοντα τῆς Π.Δ. Ὁ ὄρος οὗτος συνολικῶς ἀπαντᾷ εἰς τὸ κείμενον ὅλων τῶν βιβλίων τῆς μεταφράσεως ταύτης 97 φορές. Δι' αὐτοῦ ἀποδίδεται 93 φορές ὁ ἐβραϊκὸς ὄρος («καθάλ»). Ἐδηλοῦτο δὲ δι' αὐτοῦ ἢ εἰς τὸν αὐτὸν τόπον καὶ χώρον σὺνάξις τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ, ἢ «Συναγωγὴ». Εἰς τὰ βιβλία τῆς Κ.Δ. ὁ ὄρος Ἐκκλησία ἀπαντᾷ 113 φορές, μὲ καθαρῶς νέον χριστιανικὸν περιεχόμενον. Δι' αὐτοῦ δηλαδὴ ἐκφράζεται πᾶσα λατρευτικὴ σὺνάξις ἐπὶ τὸ αὐτό, τοῦ μυστικοῦ σώματος τοῦ Θεανθρώπου Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος εἶναι ἡ κεφαλὴ τοῦ σώματος τούτου, μέλη δὲ πάντες οἱ πιστοὶ (Μτθ. 18,20. Ἐφεσ. 1, 22,4,15. Κολ. 1,28,2,10). Τὸ καθαρῶς νέον χριστιανικὸν περιεχόμενον τοῦ ὄρον «Ἐκκλησία» προσδιορίζουν οἱ χαρακτηρισμοὶ αὐτῆς ὡς «Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ» (Μτθ. 16,18. Ρωμ. 16,16. Γαλ. 1,22. 1 Θεσ. 1,1. 2,14), ὡς «Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ» (Πράξ. 20,28. Ρωμ. 16,16. 1 Κορ. 1,2,10,32. 11,16,22,15,19), ὡς «Ἐκκλησίας τῶν Ἁγίων» (1 Κορ. 14,35), ὡς «σώματος τοῦ Χριστοῦ» (Κολ. 1,24), ὡς «μυστηρίου μεγάλου» (Ἐφ. 5,32). Τοὺς Ἀποστόλους καὶ λοιποὺς ἀξιωματούχους αὐτῆς ἔθετο ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς (1 Κορ. 12, 28).

41. Johann Wolfgang Goethe, Faust und Urfaust. Erläutert von Ernst Beutler. 2. Aufl. Leipzig 1940, 22 (Sammlung Dieterich, Bd. 25): «Du gleichst dem Geist, den du be- greifst».

ή πνευματικωτέρα πάσης άλλης βιοθεωρίας. Ὁ πνευματικώτερος δηλαδή τρόπος ζωῆς ἀτόμων καὶ λαῶν, καὶ ὅτι κατ' οὐσίαν «Ὁρθοδοξία» σημαίνει «Ὁρθοπραξία». Καὶ τοῦτο, διότι ἀπαιτεῖ ἀπόλυτον συνέπειαν πίστεως καὶ ζωῆς.

Αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν συνέπειαν ἐκφράζουν ὅλα τὰ ἱστορικά καὶ μνημειώδη ἐπιτεύγματα τῆς, ὁ πλοῦτος καὶ ἡ ἀπαράμιλλος πνευματικότης τῶν ἱερῶν ἀκολουθιῶν τῆς θείας Λατρείας, αἱ κατανοητικαὶ τελεταὶ καὶ πανηγύρεις τῆς, οἱ ἀναπεπταμένοι χῶροι τῶν ἱερῶν ναῶν καὶ τῶν προσκνημάτων τῆς, ὁ ὑπερβατικὸς χαρακτήρ τῆς ἀρχιτεκτονικῆς, τῆς ζωγραφικῆς, τῆς μεγαλειώδους καὶ ἐνθουσιαστικῆς ποιήσεως τῆς. Ὅλα αὐτὰ εἶναι τὸ ἄνθος τῆς ἐλληνικῆς διανοήσεως καὶ τὸ μεγαλεῖον τῆς Ἑλληνικῆς Ὁρθοδοξίας. Αὐτὰ ἀκριβῶς εἶναι τὰ πλέον χειροπιαστὰ τεκμήρια καὶ τὰ τρανὰ ἱστορικὰ μνημεῖα τῆς λυτρώσεως ἑκατοντάδων χιλιάδων Ἑλλήνων ἀνθρώπων, ἀπὸ ὅλας τὰς δυνάμεις τοῦ κακοῦ, διὰ τῆς πλέον δραστηκῆς βιώσεως τῶν ἀληθειῶν τοῦ Εὐαγγελίου.

Ὡς γνωστόν, τὸ μεγαλεῖον τῆς ζωῆς καὶ τοῦ πολιτισμοῦ παρουσιάζονται ἐκεῖ, ὅπου τὰ ἐπιτεύγματα τῶν ἀνθρώπων εἶναι κατὰ πολὺ ἀνώτερα τῶν δημιουργῶν των. Ἡ Ἑλλὰς ὑπερέβη κατὰ πολὺ τὸν ἑαυτὸν τῆς εἰς τὴν ὑπ' αὐτῆς διατύπωσιν τῆς χριστιανικῆς Ὁρθοδοξίας. Δι' αὐτῆς ὑπερέβη κατὰ πολὺ κάθε προηγούμενον πνευματικὸν ἀνάστημά τῆς, διότι κατέστησε διαχρονικῶς τὴν Ὁρθοδοξίαν ταύτην τὸ ἀπαράμιλλον πρωτάθλημά τῆς. Εἰς αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ ξεπέραςμα τοῦ ἰδίου τοῦ ἑαυτοῦ τῆς εὐρίσκεται σήμερον τὸ ἀποκορύφωμα τοῦ πνευματικοῦ μεγαλείου τῆς Ἑλλάδος. Καὶ τοῦτο διότι προσέδωκεν εἰς τὴν χριστιανικὴν τῆς πίστιν καὶ ζωὴν τὸν οἰκουμηνικὸν των χαρακτήρα, ὡς ἀκριβῶς ἀντελαμβάνετο τοῦτον αὐτὸς οὗτος ὁ Ἀπόστολος Παῦλος (1. Κορ. 10,24 καὶ 33. Γαλ. 3,28. Κολ. 3,11). Σημαίνει δὲ ὁ Οἰκουμηνικὸς χαρακτήρ τῆς Ὁρθοδοξίας ὅτι εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ ἔχει θέσιν πᾶν ὅ,τι εἶναι ὀρθόν, ἅγιον, δίκαιον, πνευματικῶς ὑψηλὸν καὶ ὠραῖον. Κατὰ τὸν Ἀπόστολον Παῦλον (Φιλιπ. 4,8), «ὅσα ἐστὶν ἀληθῆ, ὅσα σεμνά, ὅσα δίκαια, ὅσα ἀγνά, ὅσα προσφιλῆ, ὅσα εὐφρημα, εἴ τις ἀρετὴ καὶ εἴ τις ἔπαυσις».

Κατὰ τὸν ἐπίσκοπον Καισαρείας τῆς Παλαιστίνης Εὐσεβιον, ἡ χριστιανικὴ Ὁρθοδοξία δὲν εἶναι πλέον οὔτε Ἑλληνισμὸς, οὔτε Ἰουδαϊσμός, ἀλλὰ μία νέα δημιουργία, νέα «Θεοσοφία», ὡς χαρακτηριστικῶς τὴν ὀνομάζει⁴², ἀνωτέρα ἀμφοτέρων.

42. Εὐσεβιον, Εὐαγγελικὴ Προπαρασκευὴ Α', ε', παράγρ. 12. ΒΕΠΕΣ 25, 24, 10-14: «Καλῶς ἂν ἔχοι διελθεῖν καὶ ἐπὶ πᾶσι τις ὁ καθ' ἡμᾶς ὁ τῆς εὐαγγελικῆς ὑποθέσεως λόγος καὶ τίς ἂν κωρίως λεχθεῖ ὁ Χριστιανισμὸς, οὔτε Ἑλληνισμὸς ὢν οὔτε Ἰουδαϊσμός, ἀλλὰ τις καινὴ καὶ ἀληθῆς θεοσοφία, ἐξ αὐτῆς τῆς προσηγορίας τὴν καινοτομίαν ἐπαγομένη». Πρβλ. 1 Κορ. 10, 32-33. Τὸν Χριστιανισμὸν προβάλλει ὁ μὲν Ἀπόστολος Πέτρος (1 Πέτρ. 2,5) ὡς «ἐκλεκτὸν γένος», ἡ δὲ

Εἰς αὐτὴν ἔχουν θέσει ὅλοι οἱ ἄνθρωποι τοῦ κόσμου, διότι ἀκριβῶς ὅλοι εἶναι ἴσοι ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, διότι ὁ Θεάνθρωπος Ἰησοῦς Χριστὸς ἀπέθανεν διὰ τὴν σωτηρίαν πάντων, καὶ διότι ἡ Ἐκκλησία Του προσεύχεται καὶ ὑπὲρ αὐτῶν. Αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν Οἰκουμενικὸν χαρακτῆρα τῆς χριστιανικῆς Ὁρθοδοξίας ἐκφράζει κατὰ τὸν ἀθηντικώτερον τρόπον τὸ διάταγμα ἐκεῖνο τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, τῶν Μεδιολάνων τοῦ 313 μ.Χ. κατόπιν τοῦ ὁποῖου συστηματικῶς ἐπεξετάθη τὸ ἔργον τῆς διαδόσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ εἰς τοὺς ἄλλους λαούς, κατ' ἀρχὰς μὲν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν περὶ τῆς οἰκουμενικότητος τῆς Ὁρθοδοξίας ἀντιλήψεων τοῦ Εὐδσεβίου.

Ἐκτοτε ἡ Ὁρθοδοξία ἐσφυρηλατήθη καὶ κατέστη λαμπρὰ καὶ ἀκαταμάχητος δύναμις διὰ τῆς κατὰ Χριστὸν ζωῆς καὶ τῆς θεολογικῆς διδασκαλίας ὅλων τῶν Ἑλλήνων Πατέρων, ἱκανὴ πρὸς ἀντιμετώπισιν πάσης πλάνης καὶ αἱρέσεως, ὡς καὶ παντὸς σχίσματος τοῦ ἰδίου τοῦ σώματός της. Καὶ εἰς αὐτὰς ἀκόμη τὰς περιπτώσεις ἡ χριστιανικὴ Ὁρθοδοξία παραμένει δι' ὅλους ἡ ἀλήθεια, τὸ φῶς, ἡ ἀγάπη καὶ ὁ ἀγιασμός.

Ὡς Ἕλληνες Χριστιανοὶ δὲν πρέπει σωβινιστικῶς νὰ κανχώμεθα διὰ τὴν ὀρθοδοξίαν μας. Διότι ὡς διδάσκουν οἱ Ἀπόστολοι Πέτρος καὶ Παῦλος, ὁ ἅγιος Θεὸς δὲν εἶναι προσωπολήπτης (Πράξ. 2,11. Ἐφεσ. 6,9. Κολ. 3,25). Ὡς προελέχθη, ὁ Θεὸς ἐνεπιστεύθη εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν πνευματικωτέραν ὑπόθεσιν τῆς Θείας Προνοίας Του, χάρις εἰς τὴν διακριτικὴν πνευματικὴν ἰκανότητα τῶν Ἑλλήνων, χωρὶς ἐξαναγκασμόν, ἀλλ' ἐλευθέρως νὰ τὴν φέρουν εἰς πέρας. (Πρβλ. Λουκᾶ 17,5-6). Εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἀποστολῆς ταύτης δὲν ὑπάρχουν περιθώρια κανχίσεως, ἀλλὰ ἐπιβάλλεται ταπεινώσις μετὰ ἀφοσιώσεως εἰς τὴν ἱερὰν ταύτην ὑπόθεσιν τῆς πνευματικῆς ἐξυψώσεως τῶν λαῶν τῆς γῆς. Ὡς λέγει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, «... εἰ ὁ Θεὸς ὑπὲρ ἡμῶν, τίς καθ' ἡμῶν; ... τίς ἐγκαλέσει κατὰ ἐκλεκτῶν Θεοῦ; Θεὸς ὁ δικαίων...» (Ρωμ. 8,31-33). Δὲν πρέπει δὲ νὰ λησμονοῦμεν, οὔτε ὡς ἄτομα οὔτε ὡς λαός, ὅτι αἱ μεγάλαι καὶ τραγικαὶ συμφοραὶ τοῦ Ἔθνους ἡμῶν ὑπῆρξαν αἱ συνέπειαι τῆς ἐπαράτου ἐκείνης ἐθνικῆς ἡμῶν διχονοίας, τῆς ὀφειλομένης κατὰ κανόνα εἰς τὴν ἔλλειψιν πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς ὁμοφυχίας. Ἀτυχῶς εὐρίσκονται καὶ σήμερον εἰς ἔξαρσιν τὰ φαινόμενα τῆς πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς ταύτης παρακμῆς τοῦ λαοῦ μας. Ἀναντιρρήτως δὲν ἐπιτρέπεται νὰ κανχώμεθα διὰ τὸ γεγονός τοῦτο. Διότι ὡς λέγει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος: «Εἰ δὲ κατακαυχᾶσαι, οὐ σὺ τὴν ρίζαν βαστάζεις, ἀλλὰ ἡ ρίζα σε. Ἐρεῖς οὖν ἐξεκλάσθησαν κλάδοι, ἵνα ἐγὼ ἐγκεντρισθῶ. Καλῶς τῇ ἀπιστίᾳ

Πρὸς Διόγνητον Ἐπιστολὴ (I) ὡς «καινὸν ... γένος». Ἐκτοτε ἀντιπαραβάλλονται οἱ Χριστιανοί, ὡς τὸ «τρίτον γένος» τῶν ἀνθρώπων, πρὸς τοὺς Ἐθνικοὺς καὶ τοὺς Ἰουδαίους.

ἐξεκλάσθησαν, σὺ δὲ τῇ πίστει ἔστηκας. Μὴ ὕψηλὰ φρόνει, ἀλλὰ φοβοῦ· εἰ γὰρ ὁ Θεὸς τῶν κατὰ φύσιν κλάδων οὐκ ἐφείσατο, οὔτε σοῦ φείσεται» (Ρωμ. 11,18-21).

Ὡς διδάσκει ἡ ἐθνικὴ μας ἱστορία, εἶναι μεγίστη ἡ ἐνωτικὴ δύναμις τῆς χριστιανικῆς μας Ὁρθοδοξίας, διότι εἶναι ἡ δύναμις τοῦ πνεύματος, τοῦ δικαίου καὶ τῆς ἀληθείας. Δὲν πρέπει δὲ νὰ λησμονῆται ἡ συστηματικὴ πάντοτε ἐκμετάλλευσις εἰς βάρους μας κάθε ἐθνικῆς μας διχονοίας ἐξ ἴσου ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ Εὐαγγελίου. Πρόσφατον ἀγαθὴν ἐμπειρίαν τῆς μεγάλης ἐνωτικῆς δυνάμεως τῆς χριστιανικῆς μας Ὁρθοδοξίας ἀπεκομίσαμεν ἀπὸ τὴν συνάντησιν ἐκπροσώπων τῶν Κοινοβουλίων τῶν ὀρθοδόξων χωρῶν, μὲ πρωτοβουλίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ Κοινοβουλίου, ποῦ ἔγινεν εἰς τὴν Ὁρμουλίαν τῆς Χαλκιδικῆς κατὰ τὸν παρελθόντα Ἰούλιον. Ἡ συνάντησις ἐκείνη ἐπιτρέπεται νὰ ἐκτιμηθῇ ὡς μία ἐπὶ πλέον ἐγγύησις νέας ἀπαρχῆς τῆς εἰς τὸν κόσμον ἀποστολῆς τῆς χριστιανικῆς μας Ὁρθοδοξίας. Διὰ τὴν χώραν μας ἡ Ὁρθοδοξία παρουσιάζεται σήμερον εἰς τὸν διεθνεῖς ὀρίζοντα ὡς ἡ ἐπιβλητικωτέρα πνευματικὴ δύναμις της, ὅχι μόνον διὰ τὸ ἱστορικὸν μεγαλεῖον της, ἀλλὰ κυρίως διὰ τὴν πνευματικὴν καὶ ἠθικὴν χρεωκοπίαν τῆς ἐποχῆς μας. Τὸ Παγκόσμιον Συμβούλιον τῶν Ἐκκλησιῶν ἔχει ἀπὸ δεκαετιῶν ἀναγνωρίσει τὸ κῶρος τῆς Ὁρθοδοξίας, καθὼς καὶ πολλοὶ ἐκ τῶν πλέον ἀντικειμενικῶν ἡγετῶν καὶ ἐκπροσώπων ἐξ ἴσου τοῦ Προτεσταντισμοῦ καὶ τοῦ Ρωμαιοκαθολικισμοῦ.

Οὕτω πρέπει νὰ ἐκτιμηθῇ δεόντως ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ὡς πράγματι πολυσήμαντον γεγονός ἡ ἐπίσημος πρόσκλησις ὑπὸ τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Κοινοβουλίου πρὸς τὸν Παναγιώτατον Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην Κύριον Βαρθολομαῖον, ὅπως ἐπισκεφθῇ εἰς τὸ Στρασβοῦργον τὴν ἔδραν αὐτοῦ καὶ ὀμιλήσῃ ἐνώπιον τῆς Ὀλομελείας του, ὡς ὁ πνευματικὸς ἡγέτης τῆς Χριστιανικῆς Ὁρθοδοξίας. Ἐξ ἴσου σημαντικὴ ἀποβαίνει καὶ ἡ ἀπὸ τοῦ Β.Β.С. ἐλπιδοφόρος διακήρυξις τοῦ μεγάλου Βρεταννοῦ Βυζαντινολόγου Στῆβεν Ράνσιμαν, τῆς 13ης παρελθόντος Ἰανουαρίου, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ χριστιανικὴ Ὁρθοδοξία θὰ γνωρίσῃ νέα περίοδον ἀκμῆς κατὰ τὸν ἀνατέλλοντα νέον, τὸν 21ον αἰῶνα.

Κατακλείων τὴν ὀμιλίαν μου ὀφείλω νὰ ὑπογραμμίσω μετὰ πολλῆς χαρᾶς τὸ ὑπὲρ τῆς Ὁρθοδοξίας ἡμῶν ζωηρότατον ἐνδιαφέρον τῆς Ὀλομελείας τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, ὡς τοῦτο ἐξεδηλώθη διὰ τῆς πρόσφατου ἐκλογῆς τριῶν σεβασμιωτάτων Ἀρχιερέων, στενῶν συνεργατῶν τοῦ σεπτοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως, τῆς κορυφῆς τῶν ἀπανταχοῦ τῆς γῆς Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, τοῦ μὲν σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Περγάμου, ὡς τακτικοῦ μέλους τοῦ σώματός της, καὶ τῶν δύο ἄλλων, τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Τυρῶνων καὶ πάσης Ἀλβανίας, ὡς καὶ τοῦ σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Ἑλβετίας, ὡς ἀντεπιστελλόντων Μελῶν της. Τὸ γεγονός τοῦτο θὰ συντελέσῃ ἀσφαλῶς εἰς τὴν οὐσιαστικω-

τέραν καὶ πλέον ἐνδεδειγμένην συμβολὴν τῆς Ἀκαδημίας ἡμῶν εἰς τὴν ἐπὶ οἰκουμηνικῆς ἐκτάσεως νέαν προβολὴν τῆς χριστιανικῆς μας Ὁρθοδοξίας. Ἴσως δὲν θὰ ἦτο ἄκαιρος ἢ μελέτη συστάσεως ἐνὸς ἀκόμη ἐπιστημονικοῦ κέντρου πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον.

Κυρίαὶ καὶ Κύριοι,

Τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος ἔχει ὑπόστασιν εὐλογημένην ἀπὸ τὸν Θεόν. Διὸ καὶ εἶναι ἄξιον νὰ ἐπιζήση καὶ θὰ ἐπιζήση. Ἡ χριστιανικὴ Ὁρθοδοξία του ἀπομένει σήμερον ἢ οὐσιαστικωτέρα ἀνανεωτικὴ δύναμις του. Δὲν εἶναι δυνατὸν παρὰ νὰ εἶναι εὐλογημένοι καὶ μακάριοι ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ τοὺς ἀνθρώπους, ὅσοι θὰ συμβάλλουν εἰς τὴν ἀνακαίνισιν τῆς Ἑλλάδος διὰ τοῦ Εὐαγγελίου τῆς ἐν Χριστῷ σωτηρίας σύμπαντος τοῦ κόσμου.